

Historia Et Theoria Turis

HISTORIA ET THEORIA IURIS (HTI)
JE TEORETICKÝ ČASOPIS PRE OTÁZKY
ŠTÁTU A PRÁVA.

ROČNÍK 4 ČÍSLO 2/2012

HISTORIA ET THEORIA IURIS (HTI) je teoretický časopis pre otázky štátu a práva.

Redakcia

Zodpovedný redaktor: Mgr. Michal Považan

Výkonný redaktor: Mgr. Matúš Huťka

Redakčná rada:

JUDr. Eduard Barány, DrSc.

Prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc.

Doc. JUDr. Anton Dulak, PhD.

Doc. JUDr. Imrich Kanárik, CSc.

Doc. PhDr. Dušan Katuščák, CSc.

Prof. JUDr. Dr. h. c. Peter Mosný, CSc.

JUDr. Marek Števček, PhD.

doc. JUDr. Vladimír Vrana, PhD.

Recenzenti:

Prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc.

JUDr. PhDr. Tomáš Gábriš, PhD.

Mgr. Matúš Huťka

Mgr. Miroslav Lysý, PhD.

Mgr. Michal Považan, PhD.

Mgr. Ján Štefanica, PhD.

Adresa redakcie

HISTORIA ET THEORIA IURIS

Katedra právnych dejín

Právnická fakulta UK

Šafárikovo námestie č. 6

P.O.Box 313

810 00 Bratislava 1

hti.casopis@gmail.com

<http://www.hticasopis.blogspot.sk/>

Časopis vydáva Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave.

Grafická úprava: Ing. Anton Vaľko

OBSAH

ČLÁNKY

DOMNITSKA, V.: RELATÍVNE (UTILITÁRNE) A ZMIEŠANÉ TEÓRIE ÚČELU TRESTU	8
DUFALA, M.: OBEC A AKTÍVNE OPATRENIA NA TRHU PRÁCE	18
HUŤKA, M.: ZLOČIN GENOCÍDY V MEDZINÁRODNOM TRESTNOM PRÁVE	28
PORCELLUZZI, M. M.: TERRORISM UNDER INTERNATIONAL LAW: DEFINITION AND ACTION AGAINST IT	38
POVAŽAN, M.: ORGÁNY ŽALOBY A ZASTÚPENIA ŠTÁTU OD NAJSTARŠÍCH ČIAS PO ROK 1526	50
RAJKOVÁ, M.: UHORSKÁ ŠLACHTIČNÁ A TRESTNÉ PRÁVO – PREHLAD UHORSKÉHO TRESTNÉHO PRÁVA V NOVOVEKU NA PRÍPADE GRÓFKY ALŽBETY BÁTHORYOVEJ	66

Z VEDECKÉHO ŽIVOTA

LYSÝ, M.: SPRÁVA Z KOLOKVIA „ŠTÁTOPRÁVNÍ VZTAHY ČESKÉHO ŠTÁTU A ŘÍMSKONĚMECKÉ ŘÍŠE VE STŘEDOVĚKU A JEJICH DŮSLEDKY PRO DALŠÍ VÝVOJ“	76
--	----

POKYNY PRE AUTOROV	81
--------------------	----

ČLÁNKY

RELATÍVNE (UTILITÁRNE) A ZMIEŠANÉ TEÓRIE ÚČELU TRESTU

VIKTORIYA DOMNITSKA
PANEURÓPSKA VYSOKÁ ŠKOLA,
FAKULTA PRÁVA,
ÚSTAV VEREJNÉHO PRÁVA

ÚVOD

V dnešnom svete sa v čírej podobe uvádzané všeobecné koncepcie trestu takmer nikdy nevyskytujú. Sú upravené, zdokonalené a kombinované. Štúdie o pôvode, obsahu a nedostatkoch týchto koncepcií sú potrebné pre lepšie pochopenie sociálnych, právnických a kriminalistických počiatkov moderných koncepcií trestu a ich realizáciu v trestnej politike štátov, ich legislatíve, a taktiež preto, aby sa toto pochopenie stalo aktívnym, zameraným na ďalší vývoj právnych predpisov a praxe, aby sa zvýšila ich účinnosti v boji proti trestnej činnosti.

Počas celej ľudskej histórie účelu trestu vždy bola venovaná veľká pozornosť a to zo strany najvýznamnejších filozofov, teológov a právnikov. Prof. M. D. Sergijevský tvrdí, že začínajúc od doby H. Grotia (1583-1645) vzniklo o treste 24 nových filozofických koncepcií (systémov), asi 100 rôznych teórií, ktoré boli variantmi týchto systémov. Ako už bolo uvedené v predchádzajúcom článku, všetky tieto teórie sú rozdelené do troch typov: absolútne, relatívne, zmiešané. V uvedenom článku sa budem zaoberať relatívnymi a zmiešanými teóriami účelu trestu.

1 Relatívne (utilitárne) teórie trestu

Absolútne teórie účelu trestu, ktorým bol venovaný prídachádzajúci príspevok hoci sa považujú za najstarsi, avšak okrem nich existovali a stále viac sa odrážali v legislatíve *teórie relatívne alebo utilitárne* (od lat. *utilitas* – prospech, úžitok). Ich podstata spočíva v požiadavke, aby trest bol určený na dosiahnutie určitého užitočného účelu pre spoločnosť ako celku a pre potrestaného osobne. Podľa utilitárnych teórií trestaním sa má v prvom rade zabráňovať spáchaniu zločinov resp. protiprávnym činom ako zo strany odsúdeného, tak aj zo strany ostatných členov spoločnosti (*punitur ne feceretur*), rovnako tak sa má smerovať k polepseniu páchateľa.¹ Autori a prívrženci relatívnych teórií vychádzajú z učenia, že zločin (trestný čin) i trest sa odohrávajú v priestore a čase. Pokúšali sa o vysvetlenie jeho podstaty na základe kauzality (príčinnosti) trestu. Už uznali možnosť, že na človeka a celkovo na občanov vplyvajú určité vplyvy (*punitur, ne peccetur* – trestá sa, aby nebolo spáchané zlo).

Za relatívne teórie možno pokladať i tie, ktoré trest upokladajú takýto praktický účel a neuprednostňujú odplatu. Ich vznik do značnej miery podnietili humanistické myšlienky a zásady osvietenstva.²

2 Koncepcia trestu ako prostriedku na zastrasovanie alebo varovanie

Koncepcia trestania, ktorá trest chápe ako zastrasovanie alebo upozornenie (varovanie), je posilnená praxou a podnecuje empirické výskumy. Mnoho filozofov ako je H. Hroci, Bunendorf, J. Locke skúmali princíp zastrasovania. Pozornosť mu venoval i J. Bentham a C. Beccaria, ktorý sa tejto koncepcii venovali tak, že ju rozpracovali do súčasného stavu. Napríklad Grotius (1583-1645) už v 17. storočí hlásal, že trest nie je iba odplatou za spáchaný čin, pretože príroda nedovoľuje, aby človek bytosti sebe podobnej spôsobil zlo za iným účelom než za účelom dobra.³

I. Bentham bol považovaný za hlavného autora myšlienky zastrasovania a C. Beccaria – za jej humannejšieho hlásateľa a tiež za zakladateľa klasickej školy trestného práva (ktorá sa na rozdiel od antropologickej a sociálnej školy zaoberala problémami „čírej právnej vedy“).⁴ Koncepcia zastrasovania a varovania bola viac ľudská a humannejšia, než koncepcia odplaty. Postupne sa vypracovala do popredia v porovnaní s koncepciou odplaty.⁵

1 PLEVA, J.: Několik úvah nad budoucností nepodmíněného trestu odnětí svobody. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie COFOLA 2010. Brno: PF MU, 2010, s. 3 a nasl.

2 ČIČ, M. a kol.: Československé trestné právo. Bratislava: Obzor, 1983, s. 192

3 Tamtiež, s. 192

4 BRÖSTL, A., HOLLÄNER, P.: C. Beccaria: O zločinoch a trestoch. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 12 a nasl.

5 FROLOVA, O.H. Zločinníci i sistema kriminalnych pokaran' (socialni, pravovi ta kriminološki problemi j šljachy jich vyrišennja za dopomohuju lohiko-matematičnych metodiv). Navčal'nyj posibnyk. – K.: "ArtEk", 1997, s. 104-105

Už v príkaze Kataríny II. čítame, že podstatou trestnej činnosti je úmysel a táto smeruje ku koncu všetkých zákonodarstiev, ktoré nie sú nič iné ako umenie priviesť ľudí k najdokonalejšiemu blahu alebo vykoreneniu aj toho najmenšieho zla.⁶

Súhlasiac s Beccariom a jeho nasledovníkmi, S.V. Poznišev tvrdil, že ak je trest skutočne aplikovaný, jeho stimulujúci účinok možno dosiahnuť bez zbytočnej krutosti a ak sa neuplatňuje, potom aj tie najstrašnejšie hrozby zostávajú mŕtvou literou.⁷ Tvrdil, že trest je určený pre prevenciu trestnej činnosti pomocou fyzického udržiavania zločincov alebo psychického účinku proti zločinom zo strany ostatných členov spoločnosti. Dnes sa táto koncepcia často spája s utilitarizmom.

Zástupcovia anglického liberálneho zamerania veľmi presadzovali teóriu zastrašovania: trest by mal vyľakať aj odsúdených, aj ďalšie osoby v spoločnosti, aby sa zabránilo páchaniu trestných činov. John Locke (1632-1704) naznačoval, že trest má za úlohu zastrašenie a prevenciu (lat. *preventio* – zamedzenie). Podľa jeho názoru každý zločin resp. trestný čin musí byť potrestaný s takou krutosťou, ktorá dokáže dostatočne uškodiť páchatelovi, dať mu príležitosť na odčinenie a zdržať ostatných pomocou strachu od páchania rovnakých trestných činov.⁸ Sám odlišoval trest a nápravu ako poslednú funkciu trestania.

V tejto súvislosti Locke vyjadroval podobnú myšlienku antickej teórii, že trest by mal plniť dve funkcie – napraviť povahu páchatela (regulačnú) a kompenzačnú (odplatnú). Pričom, prvú Locke nazýva primárnou (základnou), ktorá spočíva v náprave morálnych a duševných vlastností deviantnej osobnosti a vo formovaní strachu z potrestania vo vedomí občanov. Kompenzačný účinok má sledovať len náhradu sociálnych a osobných strát.⁹

Na základe takéhoto pohľadu Locke kritizoval fyzické tresty a mučenie a tvrdil, že fyzické zložky odplaty by mali byť zrušené. V tejto súvislosti osobitne zdôrazňoval, že krutý trest a strach žiadnym spôsobom nepresvedčia ľudí, ale iba niekedy môžu viesť k falošnej pokore.

Pokiaľ ide o metódy prevychovania osobnosti, malo by ísť o rôzne spôsoby presvedčania a vplyvu na svedomie, v dôsledku čoho človek musí vedome dospieť k nasledovaniu kresťanských príkazí.¹⁰

Je potrebné poznamenať, že Locke trval na tom, že je potrebné jasne odlíšiť krutosť zaobchádzania s osobami v závislosti od stupňa viny a čo je dôležitejšie od možnosti polepšenia – to znamená, že raz príde „veľký deň“, kedy sa rozhodnutie bude oznamovať v súlade s tým, či obviňuje alebo ospravedlňuje človeka jeho vlastné svedomie.¹¹ Táto téza, podľa môjho názoru, všeobecne charakterizuje nový princíp trestania – princíp jeho závislosti na dynamike prevýchovy morálneho stavu osobnosti.

Významný anglický právnik Blekston (1723-1780) v tejto súvislosti uviedol, že zo všetkých častí zákona je najdôležitejšou tá trestajúca (sankcia), nakoľko by nebolo potrebné opakovať čo nie je vhodné resp. dovolené robiť alebo k čomu nie je dovolené alebo vhodné sa pripájať, lebo za takéto konanie (za neposlušnosť) je potrebné potrestať. To znamená, že hlavný zmysel ľudských zákonov spočíva v sankciách (v trestaní), ktoré sa spája s ich porušením. Účelom trestu podľa Blekstona je zamedzenie trestnej činnosti.

Najkomplexnejšia koncepcia zastrašovania trestom s cieľom zamedzenia páchania trestnej činnosti je vyjadrená v dielach anglického filozofa J. Benthama (1748-1832). Tento vychádzal z toho, že cieľom všetkých zákonov je zabrániť vzniku škody a cieľom trestania je konať tak, aby sa nemohli páchať žiadne trestné činy. Hociktorý trest predstavuje ujmu a môže sa uplatňovať len do tej miery, do akej vedie k odstráneniu ďalšieho zla.

Vynikajúci taliansky humanista a zakladateľ klasického smeru v trestnom práve, autor slávneho diela O zločine a treste, Cesare Beccaria (1738-1794) zdôraznil, že prekážky, ktoré zabraňujú ľuďom páchať trestné činy (resp. zločiny) musia byť o toľko silnejšie o koľko dôležitejšie je blaho, ktoré

6 Tagancev N.S. Lekcii po rus'komu ugovolnomu pravu. Časť občaja. – Spb., 1887, s. 162

7 BRÖSTL, A., HOLLÄNER, P.: C. Beccaria: O zločinoch a trestoch. Bratislava: Kalligram, 2009, s.12 a nasl.

8 LYONS, L.: Historie trestu. Justiční tresty od dávných dob po současnost. Praha: Svojtka&Co, 2004, s. 10

9 LOKK, Dž. Soč. V 3-h t./ Mysl'. – Moskva, 1986, s. 408-411

10 TURČEK, J. a kol.: Světové dějiny státu a práva ve starověku. Praha: Orbis, 1963, s. 130 a nasl.

11 LOKK, Dž. Sočinenija: V 3-h t.: Per.s angl./Mysl'. – Moskva, 1985, s.397

sa porušuje a o koľko silnejší je podnet pre páchanie trestných činov.¹² Takže by mala existovať proporionalita medzi zločinmi a trestami, trestná sadzba by sa mala určovať škodou, ktorá bola spôsobená spoločnosti. Účelom trestu nie je mučenie a trápenie človeka, účel trestu spočíva v tom, aby trest zabránil zavinenému spôsobovaniu ďalšej škody pre spoločnosť a dokázal garantovať to, že ostatní sa zdržia páchania trestných činov. Čím skôr príde potrestanie za zločin, čím je k nemu bližšie, tým je spravodlivejšie.¹³ Jeho hlavnou tézou bola na tú dobu pokroková myšlienka, že odstrašujúci účinok nespočíva v prísnosti, ale v neodvratnosti trestu.¹⁴

Špeciálnu prevenciu rozpracoval v preventívnej teórii F. Liszt (1851-1919). Účel trestania považoval za nositeľa pokroku v trestnom práve. Zdôrazňoval, že aj idea spravodlivosti sa má podriaďovať požiadavke účelnosti. Liszt spájal charakter zločincov s účelom trestu. Podľa neho príležitostných zločincov – páchatelov, pokiaľ pri nich neprichádza do úvahy polepšenie, je potrebné odstrašiť trestom od ďalších trestných činov: zločincov povahových, ktorí sú polepšiteľní je potrebné trestom počas jeho výkonu napraviť a nepolepšiteľných zločincov treba na určitú dobu izolovať a tým ich zneškodniť.¹⁵

V Nemecku a v ďalších krajinách kontinentálnej Európy a v Rusku významný vplyv na teóriu trestného práva a trestnej legislatívy mali tiež názory právnika Paula Johanna Anselma Rittera von Feuerbacha (1775-1833). Demokratizácia kriminálnej legislatívy v Európe 19. storočia P. J. A. von Feuerbachovi veľmi vďačí, nakoľko tento vyvíjal a do života uvádzal ustanovenia klasickej školy trestného práva. Jadro jeho učenia bola myšlienka o potrebe psychologického nátlaku.¹⁶ V boji štátu proti zločinnosti nestačí fyzický nátlak, ktorý prichádza v prípade porušenia práva. Nevyhnutný je taktiež aj psychologický nátlak, ktorý sa musí uskutočniť ešte pred porušením práva. Každé porušenie práva má svoju hlavnú psychologickú príčinu a tou je duševná ľudská túžba, zmyselná túžba po potešení, ktorá motivuje páchatela k spáchaniu trestného činu. Táto potreba, vnútorný pud človeka sa dá prekonať vedomím zločince – páchatela, ktorí vie, že po spáchaní trestného činu príde ešte väčšie zlo (v podobe trestu), než to, ktoré pociťuje kvôli nespokojnosti, že zločin resp. trestný čin nespáchal.

Takže, účelom trestu podľa P. J. A. von Feuerbacha je predovšetkým všeobecné varovanie. Okrem hlavného cieľa trestania, vyčleňuje taktiež aj dodatočnú, špeciálnu potrebu resp. požiadavku nápravy páchatela.¹⁷ Hrozba trestom mala vyvolať predstavu zla, ktorá postihne páchatela trestného činu. Trest tak mal v psychike človeka vyvolať a spustiť zábrany proti podnetom, ktoré vedú k spáchaniu trestného činu.¹⁸

Oponentom P. J. A. von Feuerbacha v jeho teóriách bol nemecký právnik K. Hrolmann (1775 – 1829), ktorý k cieľom trestu primárne zaradil osobitné varovanie, upozornenie. Vychádzal zo skutočnosti, že trest sa ukladá preto, aby sa zabránilo páchatelovi v páchaní nových trestných činov. Na túto skutočnosť je potrebné primárne hľadiť.¹⁹

Jednou z hlavných nevýhod tejto koncepcie bola absencia záväznosti a úzkej väzby medzi vinou a trestom, čo spôsobuje, že nebola otvorená úvahám o existencii potenciálnych možností náhodného, chybného, zlomyseľného alebo pomstychtivého trestania. S určitými ťažkosťami sa zástancovia tejto koncepcie stretávajú pri definovaní pojmov zločinnosti (trestnej činnosti), kriminálneho a trestného.²⁰

Je potrebné poznamenať, že mnohí ukrajinskí odborníci na otázky trestného práva zastávali veľmi progresívne, demokratické názory v otázke pojmu a zásad trestania.

12 BRÖSTL, A., HOLLÄNER, P.: C. Beccaria: O zločinoch a trestoch. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 34 a nasl.

13 Tamtiež, s. 35

14 Tamtiež, s. 42

15 ČIČ, M. a kol.: Československé trestné právo. Bratislava: Obzor, 1983, s. 193

16 LATA, J.: Účel trestu a jeho spravodlnosť. In Trestní právo č. 2-5/2001, s.14

17 ALEKSANDROV, Ju.V. Kryminalne pravo Ukrajiny. Zah. častyna: Pidruč. dla stud. vyšč. navč. zakl./ Ju.V. Aleksandrov, V. A. Klymenko.– K.:MAUP, 2004, s. 232

18 ČIČ, M. a kol.: Československé trestné právo. Bratislava: Obzor, 1983, s. 193

19 ALEKSANDROV, Ju.V. Kryminalne pravo Ukrajiny. Zah. častyna: Pidruč. dla stud. vyšč. navč. zakl./Ju.V. Aleksandrov, V. A. Klymenko.– K.:MAUP, 2004, s. 232

20 TURČEK, J. a kol.: Světové dějiny státu a práva ve starověku. Praha: Orbis, 1963, s. 130 a nasl.

A. F. Kistakivský vychádzal zo skutočnosti, že účelom trestu je sebazáchova spoločnosti, že potrestanie má byť rovnaké pre všetky sociálne skupiny a nesmie spôsobovať fyzické trápenie. Trest smrti uznával ako nespravodlivý a zbytočný a telesné tresty považoval za neodôvodnené. Obhajoval názor diferenciacie trestov v závislosti od závažnosti spáchaných trestných činov a osobitostí týkajúcich sa osoby páchatela.

L.S. Bilohryc - Kotlarevský vypracoval progresívne zásady trestania:²¹

- 1.) rovnosť všetkých zločincov pred kriminálnym zákonom;
- 2.) individualizácia trestu;
- 3.) šetrenie pri používaní trestov,
- 4.) kultúrnosť trestu, t.j. jeho schopnosť zmierniť, nie sprísňovať verejnú morálku.

3 Koncepcia trestu ako prostriedku na prevýchovu

Pôvod tejto všeobecnej filozofickej koncepcie je príliš zložitý a svoje základy preberá od Platóna. Približne 2500 rokov nás oddeľuje od doby, kedy Platón žil a pracoval. Napriek tomu treba uviesť, že v dejinách je málo takých mysliteľov ako bol Platón, ktorých teoretické myšlienky a názory by sa odovzdávali z generácie na generáciu a boli významné aj zo súčasného pohľadu. Podľa jeho hodnoty sa dá porovnať iba s učením a významom učenia Hegela. Platón považoval zločincov (páchatelov) za morálne chorých ľudí a uvádzal, že hlavnou úlohou spravodlivosti je liečenie ich duší.

Do základov svojej koncepcie Platón zaradil tri postuláty:

- 1.) Prvý postulát – náklonnosť k nedostatku je duševná choroba, ktorá ničí a nakoniec zabíja.
- 2.) Druhý postulát - trest za spáchanie trestného činu - zločinu je potrebné vnímať ako morálny liek, nie je teda chutný, ale je užitočný.
- 3.) Tretí postulát - pre zločinca by mal byť štát akýmsi lekárom alebo zdrojom a príčinou jeho uzdravenia.

Podľa Platóna, žiadny trest určený podľa právnych predpisov nemá iba uškodiť, ale má viesť k polepšeniu obvineného, aby tento bol po vykonaní trestu lepší než pred ním.

Nevýhody tejto koncepcie sú:²²

- 1.) predpoklad, že zločin súvisí s chorobou páchatela, rovnako ako tvrdenie, že odborníci na sociálne otázky, sociológiu a psychológiu môžu diagnostikovať túto chorobu sa nikdy presne a jasne, jednoznačne vedecky neodôvodnil,
- 2.) terapeutický účinok je „otvorený“ a nie je spätý z porušením práva, ani s ničím iným, okrem takých prípadov, kedy sa považuje za nevyhnutný,
- 3.) páchatel, ktorého nepovažujú za človeka plne zodpovedného za svoje činy, je schopný zákernosti, manipulácií na prispôbenie sa tejto situácii.

V knihe s názvom Štát Platón zdôrazňoval, že potrestanie zločinca je výrazom jedného z troch princípov štátu, ku ktorým zaraďujeme princíp podnikavý, obranný a poradný. Trestanie zločincov resp. páchatelov je vyjadrením obranného princípu. Podľa veľkého filozofa, potrestanie skazeného človeka, ktorý má zlú a skazenú dušu je výrazom spravodlivosti. Pritom je dôležité zdôrazniť, že mysliteľ sám uvádzal, že cieľom trestania nie je zlo, ale liečba duše, morálna odplata, prevýchova a náprava povahy zločinca (páchatela).²³

21 LYONS, L.: Historie trestu. Prvé vydání. Praha: Nakladatelstvo Svojtka & Co., 2004. s. 9 a nasl.

22 POZNYŠEV, S. V. Osnovnye voprosy učenija o nakazanii.-M., 1904, s. 262-263

23 LATA, J.: Účel trestu a jeho spravodlnost. In Trestní právo č. 2-5/2001, s.14

Pokiaľ ide o metódy nápravy „zlej duše“, vedec definuje nasledujúce hlavné druhy z nich:

- a.) pravidelný súd, ktorý zbavuje nespravodlivosti a skazenosti. Súd, ukladajúc spravodlivú odplatu, rozvíja rozumovú časť duše, robí ju viac spravodlivejšou;
- b.) liečba duše pomocou komunikácie, vďaka čomu sa v duši zakoreňuje rozvážnosť – schopnosť sebapoznania a poznania dobrého a zlého.

Popisujúc štruktúru tzv. ideálneho štátu sa Platón zvlášť rozoberal otázkou výstavby špecifických nápravných zariadení (väzení). Tieto inštitúty v krajine by sa mali členiť na tri typy - všeobecné, saphronisteria a odplatné, z ktorých každý plní jednotlivú funkciu: primerane chráni občanov pred činmi zločincov (páchateľov), polepšuje a vzdeláva páchateľov a taktiež také, kde sa vykonáva odplata za spáchané zločiny (trestné činy).²⁴

Všeobecne uvádzal, že cesta ku šťastiu človeka, ktorý pácha nemorálne a trestné (deviantné) činy, musí prejsť povinným trestaním – v tomto prípade pôsobí ako najvyššia poriadnosť (spravodlivosť). V súvislosti s týmto uznával ako prijateľné tieto tresty: všeobecné spoločenské pohrdanie, palicové údery, pokuty, zákaz zastávať úrady, zbavenie občianskych práv, deportácia z polisu (ostrakizmus), trest smrti a trest odňatia slobody. Zdôrazňoval nevyhnutnosť prevencie kriminality, výchovu duše pomocou výtvarného umenia.²⁵

Na druhej strane, Mark Tullius Cicero vo svojom diele O náruživostiach určil vlastné princípy trestania – umiernenosť, ktorá polepšuje, zmäkčuje zanovitosť vášne, zmúdenie chorej duše a jej odvrátenie inými smermi, napr. starosťami, zmenou bydliska.²⁶ Skúmajúc metódy a prostriedky vplyvu na zločincov zdôrazňoval, že nie je možné dosiahnuť nápravu páchateľov vyvolávaním strachu z trestu. Nápravný vplyv by mal zahŕňať vplyv umenia, verejnosti, v dôsledku čoho sa v človeku bude vytvárať a formovať svedomitosť a preto bude cítiť hanbu pred verejným odsúdením, ktorá bude pôsobiť ako vnútorný mravný regulátor.

Treba poznamenať, že Cicero propagujúc tento v podstate integrujúci princíp trestania nie celkom dôsledne presadzoval prísnosť trestu, nemilosť súdu aj kvôli malým odchýlkam od priamej cesty. Trval na nevyhnutnosti ostrakizmu a na zvýšení počtu telesných trestov.²⁷

Protahoras definoval trest ako pokus narovnanie zakriveného stromu; rovnaký princíp polepšenia trestom, aj keď v neurčitej forme, predkladá Aristoteles; ešte častejšie sa s nevyhnutnosťou nápravnej povahy trestu stretávame v modernej doktríne. Samozrejme, hociktorá teória, ktorá si kladie za úlohu zabrániť potenciálnemu páchateľovi spáchať trestný čin, sa dá označiť ako teória polepšenia, ak nie morálneho, tak aspoň právneho; takýto názov najčastejšie nesú teórie Hrolmana, no tento opis nie je celkom presný: teória varovania predpokladá iba zdržanie zločinnej vôle; teória polepšenia predpokladá jej nápravu.

Účel trestu podľa Shteltsera môže byť len jeden – náprava páchateľa, tak aby z vlastného podnetu prestal byť nebezpečný pre verejnú bezpečnosť. Samozrejme, že štát má na mysli iba právnu nápravu páchateľa, t.j. vývoj správania sa človeka, ktoré nesplňa požiadavky zákona a vedomie právnej podriadenosti. Je však nepodstatné, či daná osoba uvidí v tejto podriadenosti vnútornú povinnosť vo vzťahu k sebe alebo len povinnosť vonkajšiu, ktorá obmedzuje jeho činnosť, či bude v tomto vidieť niečo možné a dovolené, alebo len povinné, či bude považovať toto priori za potrebné alebo nevyhnutné len preto, že to sú požiadavky štátu, ktorý nemôže požadovať žiadnu hlúposť.

4 Zmiešané teórie účelu trestu

Jednostrannosť týchto teórií nemohla uspokojiť praktizujúcich. Rozpory medzi absolútnymi a relatívnymi teóriami sa pokúsili prekonať tzv. zmiešané teórie účelu trestu, ktoré sa objavili v polovici XIX. storočia.

24 PLATON Sočinenija: V 3 t.: Per. s drevnegreč./ Mysl' (AN SSSR. In-t filosofii. Filos. nasledie). Moskva, 1972, s. 152-153.

25 MARTINKA, J.: Od Aristotela po Platóna In: Antológia z diel filozofov 2. Bratislava: Obzor, 1970

26 LYONS, L.: Historie trestu. Prvé vydání. Praha: Nakladatelstvo Svojtka & Co., 2004. s. 9 a nasl.

27 CICERON, Mark Tullij. Izbrannye sočinenija: Per.s latin. – Moskva: Chudož. lit., 1975, s. 71- 133.

Zmiešané teórie účelu trestu spájajú myšlienky o odplatnom treste s myšlienkami o treste účelnom. Podľa nich trest má predchádzať trestným činom prostriedkami tzv. generálnej prevencie zameranej na osoby, ktoré by sa mohli stať páchatelmi a špeciálnou prevenciou sa má pôsobiť na páchatela trestného činu, o ktorom sa rozhoduje.²⁸

Zmiešané teórie sa snažili z obidvoch koncepcií vybrať pozitívne znaky a spojiť ich na základe trestného činu nie len do odplaty, ale aj do nápravy páchatela.²⁹ Smerom k zmiešaným teóriám sa uberal aj vývoj v 20. storočí. Ukázalo sa, že je optimálne využívať pozitíva absolútnych a relatívnych teórií. Z nich vychádzajú napríklad osnovy západonemeckého trestného zákona z roku 1958 a 1960 aj súčasný nemecký Zákoník.³⁰

Postupne sa vedci-právnicki začali prikláňať k integračnému (zmiešanému) účelu trestu, ktorý by mal kombinovať prvky absolútnych a relatívnych teórií trestania.

Podľa Hodgesa je väčšina zločinov dostatočne komplexná na to, aby vyžadovala práve «zmiešané liečenie». Utilitaristi sa podľa autora mýlia vo spojovaní trestu s reparatívnymi, reformatívnymi aj preventívnymi termínmi. Trest je totiž podľa neho historicky spätý s konceptom retribúcií. V mnohých prípadoch je optimálna výmera trestu pre dosiahnutie rehabilitácie dokonca nižšia ako optimálna výmera k retribúcii.³¹

Práve smerom k zmiešaným teóriám sa poberal aj vývoj v dvadsiatom storočí. Niektore vedci poznamenávajú, že sa ukazuje ako určité optimum nevyhnutnosti využívať pokiaľ možno pozitív ako smerov „absolútnych“, tak „relatívnych“.

Významný francúzsky právnik a sociológ E. Durkheim (1858-1917) vychádzal z toho, že trestná reakcia štátu nemá byť čisto utilitárnu. Významný britský právnik C. S. Kenny (1847 - 1930) medzi rôznymi účelmi trestu za hlavný považoval zamedzenie trestným činom. Okrem tohto účelu poukazuje aj na pocit uspokojenia poškodeného a zlepšenie morálky spoločnosti.

Účel varovania sa, podľa Kennyho, môže dosiahnuť:

- a.) tým, že páchatel bude zbavený počas určitého, presne stanoveného obdobia alebo navždy páchať trestnú činnosť,
- b.) dopadom na vedomie páchatelov;
- c.) dopadom na vedomie iných.

Posledné je hlavným účelom trestu aj v súčasnom chápaní³². Súčasne Kenny naznačoval, že posudzovanie trestu len ako opatrenia na predchádzanie trestnému činom a prevýchovy sa pozdáva z pohľadu dnešnej verejnej mienky ako príliš utilitárne. Akoby človek, ktorý spáchal zlo musel ako odplatu za to zniesť utrpenie hoci z toho nebude žiadnej výhody ani pre neho ani pre ostatných. Takéto chápanie trestania samozrejme odporuje spravodlivosti trestu.

Integračné (zmiešané) teórie trestu spájajú myšlienky absolútnych a relatívnych (utilitárnych) teórií. Za ciele trestu považujú zastrešovanie a odplatu, polepšenie páchatela, rovnako ako špeciálne a generálne preventívne postupy.³³

Zmiešané teórie spočívajú v odmietaní krajnosti v podobe absolútneho a relatívneho trestania. Táto škola zavádza tzv. duálnosť sankcií, totiž existenciu trestov spoločne s ochrannými opatreniami. Táto škola sa uplatňuje v trestnom práve mnohých štátov³⁴.

28 ČIČ, M. a kol.: Československé trestné právo. Bratislava: Obzor, 1983, s. 193

29 IVOR, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Prvé vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2006, s. 352

30 NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., JELÍNEK, J., VANDUCHOVÁ, M.: Trestní právo hmotné 1. Obecná část. Praha: Aspi Publishing, 2003, s. 271

31 HODGES, D. C.: Punishment. Philosophy and Phenomenological Research, 1957, Vol. 18., No. 2., s. 213.

32 TOBIÁŠOVÁ, L.: Druhy sankcií. Komentár. Burda, E., Čentěš, J., Kolesár, J., Záhora, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecný časť, Komentár – I. diel, s. 274 a nasl.

33 ALEKSANDROV, Ju. V. Kryminalne pravo Ukrainy. Zah. častyna: Pidruč. dla stud. vyšč. navč. zakl./ Ju. V. ALEKSANDROV, V. A. KLYMENKO. – K.: MAUP, 2004, s. 228-233

34 CHMELÍK a kolektiv.: Trestní právo hmotné. Praha: Linde, 2007, s. 115

Spoločným pre nich je kombinovať niekoľko myšlienok absolútnych a relatívnych teórií o účele trestu. Ich priaznivci v rôznych variáciách uznávajú ciele trestu: zastrašovanie, odplata, kompenzácia morálnej škody, ktorá je spôsobená trestným činom, náprava, generálna a špeciálna prevencia. Tieto teórie sa rozlišujú nielen kombináciou cieľov, a ich významnosťou. V niektorých z nich prevažuje účel zastrašovanie, odplaty, v ostatných – účel prevencie alebo nápravy.

Významný prínos k štúdiu tohto problému uskutočnili tiež takí dobre známi kriminalisti ako M. S. Tagancev, S. Poznyšev, M. D. Sergijevský, I.J. Fojnyckij, A. F. Kistjakovskij. Jedná sa predovšetkým o idei diferenciacie účelu trestu v závislosti od závažnosti trestného činu a vlastností osoby vinníka.

Veľká pozornosť bola venovaná problému účelu trestu v posledných desaťročiach. V prácach niektorých vedcov sovietskeho a postsovietského obdobia zistili ďalší rozvoj zmiešané teórií účelu trestu.

Zmiešané teórií účelu trestu sa objavujú v, napríklad, právnych predpisoch, Ukrajiny, podľa ustanovení Trestného Zákonníka Ukrajiny, a to časti 2 článku 50 TZ sú stanovené takéto ciele trestu: „trest predstavuje nie len „káru“ (ujmu) pre odsúdeného, no má smerovať aj k jeho polepšeniu a k zamedzeniu páchania ďalšej trestnej činnosti nie len týmto odsúdeným, ale aj inými osobami.“ Ustanovenie tohto článku zahŕňujú prvky všetkých teórií účelu trestu, a to: odplatu, nápravu, špeciálnu a generálnu prevenciu.

Naopak analyzujúc Slovenskú legislatívu, resp. ustanovenia aktuálne platného a účinného TZ, a to ustanovenia § 34 ods. 1 TZ (zásady ukladania trestov), kde je možné pri určitej snahe definovať komponenty účelu trestu, (ustanovenie § 34 ods. 1 TZ vyjadruje, že trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatelom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov; trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatela spoločnosťou.) prispievame ku zaveru, že zákonodarca bol ovplyvnený utilitárnymi teroaimi ucelu trestu (konceptiou trestu ako prostriedku na zastrašovanie alebo varovanie a konceptiou trestu ako prostriedku na prevýchovu).

Resume

DOMNITSKA, Viktoria: Relative and Mixed Theories of the Purpose of the Criminal Punishment.
In: HISTORIA ET THEORIA IURIS, Vol.4, 2012, No. 2, p. 8

The concept and purpose of criminal punishment are dynamic categories, which are often changed throughout the history. For understanding the nature, meaning and status of punishment and its purpose in the legal order of the state is very important to examine the historical development of the philosophical concepts of punishment. Studies of the origin, content and the disadvantages of concepts of the purpose of punishment are needed for better understanding of the social, legal and forensic origins of modern concepts of punishment and their implementation in the criminal policy of states, their legislation, and also for that understanding to become an active, focused on further development of legislation and practice in order to increase their efficiency in the fight against crime. The aforementioned article will be devoted to the relative theories of the purpose of punishment, the degree of their scientific processing, at the same time as to their types: the concept of punishment as a means of intimidation or prevention, and the concept of punishment as a means of reeducation and also mixed theories of the purpose of punishment. I will try to explain the disadvantages of these theories and analyze the current state of their use in legislation of the Slovak Republic and Ukraine.

OBEC A AKTÍVNE OPATRENIA NA TRHU PRÁCE¹

**MARTIN DUĎALA
PRÁVNICKÁ FAKULTA,
UNIVERZITA KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE, KATEDRA SPRÁVNEHO
A ENVIRONMENTÁLNEHO PRÁVA**

1

Tento článok bol vypracovaný s podporou projektu „Právno-ekonomické aspekty dlhodobej nezamestnanosti v Slovenskej republike“ podporeného Vedeckou grantovou agentúrou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu a Slovenskej akadémie vied, číslo projektu 1/0935/12. Tento článok bol prednesený na Medzinárodnej konferencii doktorandských študentov a mladých vedcov „Cofola 2012“, ktorá sa konala v dňoch 17. – 19. 5. 2012 na Právnickej fakulte Masarykovej univerzity v Brne.

ABSTRAKT

DUFALA, MARTIN: OBEC A AKTÍVNE OPATRENIA NA TRHU PRÁCE.
IN: HISTORIA ET THEORIA IURIS, ROČ. 4, 2012, Č. 2, S. 18

Autor sa v článku zaoberá vybranými aktívnymi opatreniami na trhu práce. Zameriava sa na tie, na ktorých sa môže podieľať aj obec a analyzuje postavenie obce pri jej prispievaní na znižovaní dlhodobej nezamestnanosti prostredníctvom vybraných aktívnych opatrení na trhu práce. Zameriava sa na možnosti a aktivity obce v oblasti vytvárania sociálnych podnikov, aktivačnej činnosti a realizácii opatrení na ochranu pred povodňami a na riešenie následkov mimoriadnej situácie. Článkom sa usiluje autor poukázať nielen na pozitíva ale aj negatíva týchto špecifických aktivít obce ako subjektu vo verejnoprávných vzťahoch.

ABSTRACT

The article deals with selected active labour market measures. It focuses on those measures in which municipality can participate and it analyzes the role of municipality when regarding its contribution to reduction of long-term unemployment and its role within the active labour market measures. It focuses on the opportunities and activities of the municipality such as setting up of social enterprises, activation programs, flood protective measures and dealing with consequences of emergency cases. By this article author strives to show not only the positives but also the negatives of these specific activities of the municipality as an entity acting in public relations.

KĽÚČOVÉ SLOVÁ

Obec, nezamestnanosť, trh práce, aktívne opatrenia

KEYWORDS

Municipality, Unemployment, Labour Market, Active Measures

KONTAKTNÉ ÚDAJE

Mgr. Martin Dufala
Názov pôsobiska:
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Adresa:
Šafárikovo nám. 6
P.O.BOX 313
810 00 Bratislava
Slovenská republika
E-mail: martin.dufala@flaw.uniba.sk

ÚVOD

V rámci systému verejnej správy v Slovenskej republike má svoje nezastupiteľné miesto obec. Ako orgán územnej samosprávy vykonáva celý rad úloh v rámci výkonu samosprávnych originárnych pôsobností, ale má aj širokú pôsobnosť pri plnení úloh preneseného výkonu štátnej správy. Je charakterizovaná ako samostatný územný a správny celok, ktorý združuje osoby, ktoré majú na jej území trvalý pobyt. Základnou úlohou obce pri výkone samosprávy je starostlivosť o všestranný rozvoj jej územia a o potreby jej obyvateľov.¹ Okrem aktivít týkajúcich sa rozhodovania vo veciach samosprávnej pôsobnosti a rozhodovania v rámci preneseného výkonu štátnej správy vykonáva obec aj aktivity iného druhu. V tejto oblasti nemá obec riadiaci charakter a môže vstupovať aj do rôznych zmluvných vzťahov – občianskoprávných, pracovnoprávných, obchodnoprávných a pod².

Aj keď to nepatrí medzi prioritné úlohy obce pri výkone samosprávy alebo pri prenesenom výkone štátnej správy, jedným z veľkých problémov, ktorý sa týka nie zanedbateľného počtu obyvateľov obcí vo viacerých regiónoch Slovenska, je nezamestnanosť. Riešenie problematiky nezamestnanosti patrí do pôsobnosti celej plejády orgánov štátnej správy v Slovenskej republike. Na úrovni ústredných orgánov štátnej správy táto otázka patrí do pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“), ďalšími orgánmi štátnej správy na tomto úseku sú Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej len „ústredie“) a úrady práce, sociálnych vecí a rodiny. Tieto orgány štátnej správy poskytujú služby zamestnanosti, ktoré sú chápané ako systém inštitúcií a nástrojov podpory a pomoci účastníkom trhu práce pri hľadaní zamestnania, zmene zamestnania, obsadzovaní voľných pracovných miest a uplatňovaní aktívnych opatrení na trhu práce s osobitným zreteľom na pracovné uplatnenie znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie³.

S cieľom znížiť nezamestnanosť alebo aspoň zastaviť jej zvyšovanie boli prijaté viaceré aktívne opatrenia na trhu práce so zámerom podpory vytvárania pracovných miest. Vykonávať tieto aktívne opatrenia môžu rôzne druhy subjektov, ako napr. sprostredkovatelia zamestnania, rôzne agentúry a pod. Viaceré z aktívnych opatrení boli prijaté len na určitý obmedzený čas a postupne sa menili aj subjekty, ktoré sa mohli podieľať na realizácii týchto nástrojov podpory zamestnanosti. Postupom času sa aj legislatíva v tejto oblasti menila a vyvíjala a ako ďalšie subjekty podieľajúce sa na realizácii vybraných aktívnych opatrení trhu práce boli určené aj obce a samosprávne kraje.

1 Právna úprava vybraných aktívnych opatrení s účasťou obce

Problematicu aktívnych opatrení na trhu práce upravuje zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti vo svojej siedmej časti. Z hľadiska druhov aktivít právna teória aktívne opatrenia na trhu práce rozdeľuje do týchto oblastí:

- sprostredkovanie zamestnania,
- informačné a poradenské služby,
- vzdelávanie a príprava na trh práce,
- finančné príspevky.

Finančné príspevky v rámci aktívnych opatrení možno rozdeliť na tie, na ktoré je po splnení podmienok ustanovených zákonom právny nárok, a na tie, na ktoré právny nárok nie je, pričom prevažujú nárokovateľné opatrenia.⁴ Postupnými legislatívnymi zmenami a schvaľovaním stále nových príspevkov dosiahol ich počet relatívne vysoké číslo. Preto považujem za potrebné zamerať sa na tie druhy finančných príspevkov, na

1 § 1 ods. 1 a 2 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov.

2 Bližšie pozri napr. VRABKO, M. a kol. Správne právo hmotné. Všeobecná časť. Bratislava: C. H. Beck, 2012, s. 155.

3 § 11 ods. 1 zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

4 Bližšie pozri napr. BARANCOVÁ, Helena – SCHRÖNK, Robert. Pracovné právo. Bratislava: Sprint dva, 2009, s. 268 a nasl.

ktorých sa aktívne zúčastňuje obec. Konkrétne sa v ďalšej časti budem venovať problematike finančných príspevkov na podporu vytvárania a udržiavania pracovných miest v sociálnom podniku, príspevkov na podporu zamestnanosti na realizáciu opatrení na ochranu pred povodňami a na riešenie následkov mimoriadnej situácie a príspevku na aktivačnú činnosť formou menších obecných služieb pre obec alebo formou menších služieb pre samosprávny kraj.

1.1 Sociálne podniky

Hlavnou ideou zriaďovania sociálnych podnikov je zamestnávať osoby, ktoré pred prijatím do pracovného pomeru boli znevýhodnenými uchádzačmi o zamestnanie, čiže najmä dlhodobo nezamestnaní. Počet týchto znevýhodnených uchádzačov musí predstavovať najmenej 30 % z celkového počtu všetkých zamestnancov sociálneho podniku. Ďalšou úlohou sociálneho podniku je týchto zamestnancov vzdelávať a pripraviť ich na prechod zo sociálneho podniku na otvorený trh práce tak, aby sa dokázali samostatne orientovať a pohybovať pri hľadaní si zamestnania. Zákon ďalej určuje sociálnemu podniku povinnosť každoročne investovať najmenej 30 % z finančných prostriedkov získaných z príjmu z predmetu činnosti do vytvárania nových pracovných miest a do zlepšovania pracovných podmienok, a to s cieľom zabezpečenia dlhodobej udržateľnosti sociálneho podniku.

Fyzické osoby alebo právnické osoby (vrátane obcí) získavajú postavenie sociálneho podniku na základe rozhodnutia ústredia, ktoré je vydané na základe žiadosti. Žiadosť o priznanie postavenia sociálneho podniku môže podať fyzická osoba alebo právnická osoba, ak spĺňa podmienky ustanovené zákonom a k žiadosti priloží požadované dokumenty, ktorými sú napríklad podnikateľský plán, doklad o vlastníctve priestorov alebo prenájme priestorov. Status sociálneho podniku priznáva ústredie na dobu neurčitú a sociálny podnik zapíše do registra sociálnych podnikov, ktorý je verejnej prístupný. Ak si sociálny podnik neplní podmienky ustanovené v zákone o službách zamestnanosti po dobu 12 mesiacov, ústredie mu priznané postavenie sociálneho podniku zruší, pričom opätovné priznanie postavenia sociálneho podniku je možné až po uplynutí dvoch rokov od zrušenia.

Sociálny podnik môže mať rôznu právnu formu, pričom považujem za dôležité poznamenať, že právna forma ako taká nie je podstatná, podstatné je poslanie sociálneho podniku, ktorým je podpora vytvárania pracovných miest v pôsobnosti obcí.

Novelou zákona o službách zamestnanosti⁵ bolo na prechodné obdobie od 1. apríla 2009 do 31. decembra 2010 ustanovené, že pre právnickú osobu alebo fyzickú osobu, ktorá v tomto období požiada o priznanie postavenia sociálneho podniku, sa podmienky podľa § 50b ods. 1 písm. a) až c) zákona o službách zamestnanosti na účel priznania postavenia sociálneho podniku považujú za splnené. Cieľom tohto prechodného ustanovenia bola podpora urýchlenia vzniku sociálnych podnikov. Navyše, právnickej osobe, ktorá je obcou, samosprávnym krajom, združením obcí, združením samosprávných krajov a právnickej osobe, ktorej zakladateľom alebo zriaďovateľom je obec alebo samosprávny kraj, sa na účely započítavania najmenej 30 % celkového počtu zamestnancov podľa § 50b ods. 1 písm. a) zákona o službách zamestnanosti započítavajú zamestnanci, ktorí pred prijatím do pracovného pomeru boli uchádzačmi o zamestnanie. Z uvedeného vyplýva, že zákon na prechodné obdobie zjednodušil podmienky na priznanie postavenia sociálneho podniku aj obciam a samosprávnym krajom, keďže uvedení zamestnanci nemuseli byť znevýhodnenými uchádzačmi o zamestnanie, ale stačilo, aby boli uchádzačmi o zamestnanie.

O podpore zakladania sociálnych podnikov obcami rokovali v prvej polovici roku 2009 aj predstavitelia ministerstva, ústredia a Združenia miest a obcí Slovenska. Výsledkom týchto rokovaní bolo okrem iného aj vypracovanie metodického postupu získavania postavenia sociálneho podniku, postupov financovania a podmienok na predloženie žiadostí o príspevok na podporu vytvárania a udržiavania pracovných miest

5 Zákonom č. 108/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov bolo do zákona o službách zamestnanosti doplnené prechodné ustanovenie § 72h.

v sociálnom podniku⁶, ktorý mal obciam „v zjednodušenej forme zhrnúť obsah právnych predpisov upravujúcich podmienky priznania postavenia sociálneho podniku a podmienky pre poskytovanie príspevku na podporu vytvárania a udržiavania pracovných miest v sociálnom podniku a poskytnúť informáciu o postupe pri žiadaní priznania postavenia sociálneho podniku a následne o postupe a podmienkach získania príspevku“.

Príspevok na podporu vytvárania a udržiavania pracovných miest v sociálnom podniku sa poskytuje zamestnancom, ktorí pred prijatím do pracovného pomeru boli znevýhodnenými uchádzačmi o zamestnanie. Podmienkou poskytnutia príspevku je uzatvorenie pracovného pomeru na dobu určitú v rozsahu najmenej polovice ustanoveného týždenného pracovného času so znevýhodneným uchádzačom o zamestnanie. Príspevok poskytuje úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, v ktorého územnom obvode sociálny podnik vykonáva predmet svojej činnosti, a to na základe uzatvorenej písomnej dohody počas 12 kalendárnych mesiacov najviac vo výške 50 % z celkovej ceny práce.

Podobne ako pri priznávaní postavenia sociálneho podniku, tak aj pri poskytovaní príspevku bolo v prechodnom ustanovení § 72h upravené, že na obdobie od 1. apríla 2009 do 31. decembra 2010 sa sociálnym podnikom, ktorými boli obce, samosprávne kraje, združenia obcí, združenia samosprávnych krajov a sociálnym podnikom, ktorých zakladateľom alebo zriaďovateľom bola obec alebo samosprávny kraj, sa poskytoval tento príspevok aj na zamestnancov, ktorí boli pred prijatím do pracovného pomeru uchádzačmi o zamestnanie a nemuseli teda byť znevýhodnenými uchádzačmi o zamestnanie.

1.2 Podpora zamestnanosti na realizáciu opatrení na ochranu pred povodňami a na riešenie následkov mimoriadnej situácie

Príspevok na podporu zamestnanosti na realizáciu opatrení na ochranu pred povodňami a na riešenie následkov mimoriadnej situácie bol zavedený novelizáciou zákona o službách zamestnanosti⁷ s cieľom „zaviesť a podporiť vznik nových pracovných miest v podmienkach územnej samosprávy u právnických osôb, ktoré sú správcom vodných tokov a u právnických osôb založených štátom, ktoré sú správcom odvodňovacích systémov, najmä pri zamestnávaní občanov, ktorí sa stali uchádzačmi o zamestnanie, a to za účelom predchádzania a odstraňovania následkov mimoriadnych udalostí a podporiť účelové zamestnávanie zamerané na ochranu pred povodňami a na riešenie následkov mimoriadnej situácie, a tak predchádzať špekuláciám a zneužívaniu finančných prostriedkov verejnej správy vyčlenených na realizáciu aktívnej politiky trhu práce“⁸.

Tento príspevok sa poskytuje zamestnávateľovi, ktorý na vytvorené pracovné miesto prijme do pracovného pomeru uchádzača o zamestnanie vedeného v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej tri mesiace, ak pracovný pomer je dohodnutý v rozsahu ustanoveného týždenného pracovného času a len na vymedzený druh prác. Tieto práce:

- súvisia s realizáciou opatrení na ochranu pred povodňami alebo
- súvisia s riešením následkov mimoriadnej situácie.

Dôležité je poznamenať, že tento príspevok nie je možné poskytovať v prípade poskytovania iných taxatívne stanovených príspevkov, napr. ak sa už poskytuje príspevok na podporu vytvárania a udržiavania pracovných miest v sociálnom podniku.

6 Tento metodický postup je dostupný napríklad aj na internetovej stránke ZMOS-u http://www.zmos.sk/informacia-k-postupom-pri-zakladani-a-financovaní-socialnych-podnikov-v-mestach-a-obciach.phtml?id3=32190&module_action__72690__id_art=13758.

7 § 50j bol do zákona o službách zamestnanosti doplnený zákonom č. 373/2010 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

8 DEMEK, P.: Zákon o službách zamestnanosti - komentár. Žilina: Poradca podnikateľa, 2011, s. 159. Vydané ako elektronická publikácia, dostupné na www.pp.sk/Main/PPIImages/pmpp_14-15_p001.pdf.

Na účely poskytovania tohto príspevku sa za zamestnávateľa považuje:

- a) obec alebo samosprávny kraj,
- b) právnická osoba, ktorej zakladateľom alebo zriaďovateľom je obec alebo samosprávny kraj,
- c) právnická osoba, ktorá je správcom vodohospodársky významných vodných tokov alebo správcom drobných vodných tokov,
- d) právnická osoba, ktorá je správcom odvodňovacích systémov.

Príspevok sa poskytuje mesačne vo výške 95 % z celkovej ceny práce zamestnanca, pričom sa poskytuje za kalendárne mesiace, počas ktorých sa na vytvorenom pracovnom mieste vykonáva dohodnutý druh prác. O príspevok z dôvodu riešenia následkov mimoriadnej situácie môže zamestnávateľ požiadať najneskôr do šiestich mesiacov od vyhlásenia mimoriadnej situácie. Aj v tomto prípade poskytuje príspevok úrad práce, sociálnych vecí a rodiny na základe uzatvorenej písomnej dohody, a to ten, v ktorého územnom obvode má zamestnávateľ sídlo. Ak je zamestnávateľom obec, umožňuje zákon jednorazovo poskytnúť príspevok aj na úhradu časti nákladov na pracovné náradie potrebné na realizáciu opatrení na ochranu pred povodňami alebo na riešenie následkov mimoriadnej situácie, a to vo výške 95 % preukázaných nákladov na pracovné náradie.

1.3 Aktivačná činnosť formou menších obecných služieb pre obec

Súčasná právna úprava aktivačnej činnosti formou menších obecných služieb pre obec alebo formou menších služieb pre samosprávny kraj bola dotvorená prijatím zákona č. 139/2008 Z. z.⁹, ktorý upravil aktivačnú činnosť ako formu menších obecných služieb pre obec a prijatím zákona č. 120/2011 Z. z.¹⁰, ktorý doplnil aktivačnú činnosť aj o verejnoprospešné služby pre samosprávny kraj.¹¹ Aktivačná činnosť je podpora udržiavania pracovných návykov dlhodobo nezamestnaného občana, ktorý je poberateľom dávky v hmotnej núdzi a príspevkov k dávke v hmotnej núdzi. „Najdôležitejším cieľom, ktorý sa spája s úpravou hmotnoprávných podmienok vyplácania príspevku na aktivačnú činnosť formou menších obecných služieb, je úsilie zamerané na podporu udržiavania a získavania pracovných návykov cieľovej skupiny dlhodobo nezamestnaných uchádzačov o zamestnanie. V neposlednom rade sa tým sleduje i zámer rozšíriť možnosti aplikácie a využívania jedného z mnohých nástrojov aktívnej politiky trhu práce.... Zákonodarcia tým vytvára legislatívne prostredie, ktoré rozširuje doteraz prijaté opatrenia na trhu práce s kladným vplyvom na vývoj zamestnanosti u ohrozených kategórií občanov Slovenskej republiky.... Na uvedenom hmotnoprávnom základe sa súčasne rozšírila množina aktívnych opatrení na trhu práce o osobitný nástroj podporujúci vo zvýšenej miere zapojenie územnej samosprávy a štátom založených právnických osôb do aktívneho riešenia nezamestnanosti obyvateľov.“

9 Zákon č. 139/2008 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

10 Zákon č. 120/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

11 DEMEK, P. – HANZELOVÁ, E. – JANUŠOVÁ, M. – KOSTOLNÁ, Z.: Zákon o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov – komentár. Žilina: EPI. Komentár dostupný len v elektronickej podobe na internetovej stránke <http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=~/Main/TArticles.ascx&phContent=~/Comments/RuleComments.ascx&RuleID=28779&CTypeID=1>.

Menšie obecné služby pre obec organizované obcou alebo rozpočtovou organizáciou alebo príspevkovou organizáciou, ktorej zriaďovateľom je obec, sú formou aktívnej činnosti dlhodobo nezamestnaného občana vykonávaním prác, ktoré sú určené na:

- zlepšenie ekonomických podmienok, sociálnych podmienok, kultúrnych podmienok,
- tvorbu, ochranu, udržiavanie a zlepšovanie životného prostredia obyvateľov obce,
- starostlivosť o ochranu a zachovanie kultúrneho dedičstva,
- podporu vzdelávania,
- rozvoj a poskytovanie sociálnych služieb a ďalších činností v sociálnej oblasti,
- rozvoj a ochranu duchovných a kultúrnych hodnôt,
- doplnkové vzdelávanie detí a mládeže,
- rozvoj a podporu komunitnej činnosti.

Menšie obecné služby dlhodobo nezamestnaný občan vykonáva nepretržite najviac počas šiestich kalendárnych mesiacov v rozsahu najviac 20 hodín týždenne okrem týždňa, v ktorom sa aktívna činnosť začala, s možnosťou jej opakovaného vykonávania najviac počas ďalších dvanástich kalendárnych mesiacov.

Príspevok na aktívnu činnosť formou menších obecných služieb pre obec možno použiť na úhradu časti nákladov na osobné ochranné pracovné prostriedky, úrazové poistenie dlhodobo nezamestnaných občanov, časti nákladov na pracovné náradie a časti ďalších nákladov, ktoré súvisia s vykonávaním menších obecných služieb pre obec a na úhradu časti celkovej ceny práce zamestnanca, ktorý organizuje aktívnu činnosť. Príspevok sa poskytuje na základe uzatvorenej písomnej dohody medzi obcou a úradom práce, sociálnych vecí a rodiny, v ktorého územnom obvode má dlhodobo nezamestnaný občan trvalý pobyt. Príspevok na úhradu časti nákladov, ktoré súvisia s vykonávaním menších obecných služieb pre obec sa poskytuje mesačne najviac vo výške 7 % počas prvých šiestich kalendárnych mesiacov a najviac vo výške 4 % počas ďalších dvanástich kalendárnych mesiacov. Výška príspevku na úhradu časti celkovej ceny práce zamestnanca, ktorý organizuje menšie obecné služby pre obec alebo menšie služby pre samosprávny kraj, je mesačne najviac vo výške 3 % z celkovej ceny práce.

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny uzatvára aj s dlhodobo nezamestnaným občanom dohodu o podmienkach vykonávania menších obecných služieb pre obec, v ktorých sa určujú podmienky vykonávania menších obecných služieb pre obec.

ZÁVER

Systém finančných príspevkov v rámci aktívnych opatrení na trhu práce bol zavedený na dosiahnutie určitých cieľov. Samozrejme, právna úprava v tejto oblasti sa neustále vyvíja, či už pod vplyvom výkonu ekonomiky a s ňou spojenou mierou nezamestnanosti alebo aj z dôvodu využívania, prípadne zneužívania jednotlivých finančných príspevkov. Ak každý systém, aj tento má svoje lepšie a horšie stránky.

Dôležitou otázkou v tejto oblasti je efektivita vynaloženia finančných prostriedkov na podporu týchto činností, ktoré pochádzajú buď zo štátneho rozpočtu alebo v niektorých prípadoch aj zo zdrojov Európskej únie. Vyskytujú sa názory, že takto vynaložené finančné prostriedky sú použité neefektívne alebo zbytočne a neprinášajú očakávaný výsledok. V oblasti vytvárania sociálnych podnikov sa objavujú názory, že takto podporované subjekty deformujú trhy a získavajú určitú konkurenčnú výhodu za verejné prostriedky. Avšak obdobné reakcie sa ozývajú napríklad aj pri subjektoch, ktoré sú podporované cez schválené projekty financované zo štrukturálnych fondov Európskej únie. Tu považujem za potrebné uviesť, že sociálne podniky (a osobitne tie, ktoré zriaďuje obec) by mali vykonávať taký predmet činnosti, ktorý sa v okolí nevykonáva a mali by poskytovať skôr doplnkové služby k už existujúcim. Ako ďalšie negatívum objavujúce sa v spojitosti najmä so sociálnymi podnikmi je výskyt korupcie pri priznávaní statusu sociálnych podnikov a následnom prideľovaní finančných prostriedkov, aj keď tie informácie boli viac medializované v súvislosti so sociálnymi podnikmi, ktoré vytvorili iné subjekty ako obce.

Aj napriek uvedeným nevýhodám považujem tento systém finančných príspevkov za pozitívny. Je potrebné podotknúť, že tento systém finančných príspevkov je potrebné neustále sledovať a vyhodnocovať, do akej miery sú jednotlivé príspevky využívané¹². Takýmto spôsobom sa bude prispievať k efektívnemu využívaniu týchto prostriedkov a k napĺňaniu jednotlivých cieľov aktívnych opatrení na trhu práce.

Pokiaľ ide o pozitíva týchto vybraných aktívnych opatrení, tak ak jedným z nich je aj to, že pomáhajú získavať pracovné návyky dlhodobo nezamestnaným. Strata pracovných návykov u dlhodobo nezamestnaných je podľa môjho názoru jedným zo základných problémov, ktoré spôsobujú týmto osobám ťažkosti pri opätovnom zamestnaní sa alebo spôsobujú to, že dlhodobo nezamestnaní sú v krátkom čase prepúšťaní zo zamestnania. Práca v sociálnom podniku alebo pri iných činnostiach v rámci aktívnych opatrení na trhu práce im potom umožňuje ľahšie uplatnenie na otvorenom trhu práce. Zároveň je umožnené zaradiť sa do pracovného procesu aj osobám s nižším stupňom vzdelania.

Ako veľké pozitívum hodnotím to, že viaceré aktívne opatrenia na trhu práce boli upravené tak, aby ich mohli využívať aj obce, prípadne sú priamo zamerané na aktivity v obciach. Na jednej strane to umožňuje dosah týchto opatrení tam, kde sú veľmi potrebné a na druhej strane obec asi najlepšie pozná „svojich“ obyvateľov a vie flexibilnejšie reagovať na ich potreby.

Nemenej dôležitý je aj fakt, že uplatňovaním jednotlivých aktívnych opatrení na trhu práce získava aj obec a jej občania. Obce vytváraním sociálnych podnikov vykonávajú rôznu ekonomickú činnosť, ktorá umožňuje jednak vznik nových pracovných miest a jednak umožňujú získavať obciam aj určité príjmy z tejto ekonomickej činnosti. V oblasti aktívnej činnosti formou menších obecných služieb pre obec sa zároveň darí plniť aj jednu z jej úloh - starostlivosť o všestranný rozvoj jej územia a o potreby jej obyvateľov (vyplývajúcich zo zákona o obecnom zriadení). Obdobne to platí aj pri odstraňovaní následkov mimoriadnych situácií, akými sú napríklad živelné pohromy. Tým, že v posledných rokoch sa takéto situácie veľmi často opakovali, v niektorých oblastiach aj každoročne, považujem toto opatrenie za veľmi prospešné pre obe strany. V oblasti prevencie živelných pohrôm sú s týmito aktivitami veľmi úzko späté aj opatrenia na ochranu pred povodňami.

Napriek viacerým nevýhodám považujem tento systém za prínosný a napomáhajúci riešeniu problematiky dlhodobej nezamestnanosti. Tým, že sa na tomto procese môže podieľať aj obec, prepája sa to so systémom vzdelávania osôb, ktoré po skončení procesu vzdelávania rozširujú rady nezamestnaných.

12 Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny na svojej webovej stránke zverejňuje rôzne štatistiky, medzi ktorými sú aj štatistiky týkajúce sa využívania jednotlivých aktívnych opatrení na trhu práce.

Resume

DUFALA, Martin: Municipality and Active Labour Market Measures.
In: HISTORIA ET THEORIA IURIS, Vol. 4, 2012, No. 2, p. 18

Active labor market measures are one of the instruments of reduction of long-term unemployment. The article deals with selected active labour market measures. It focuses on those measures in which municipality can participate. It focuses on the opportunities and activities of the municipality such as setting up of social enterprises, activation programs, flood protective measures and dealing with consequences of emergency cases. By this article author strives to show not only the positives but also the negatives of these specific activities of the municipality as an entity acting in public relations.

ZLOČIN GENOCÍDY V MEDZINÁRODNOM TRESTNOM PRÁVE

**MATÚŠ HUŤKA
UNIVERZITA KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE, PRÁVNICKÁ FAKULTA,
KATEDRA TRESTNÉHO PRÁVA,
KRIMINOLÓGIE A KRIMINALISTIKY**

ABSTRAKT

HUŤKA, MATÚŠ: ZLOČIN GENOCÍDY V MEDZINÁRODNOM TRESTNOM PRÁVE.
IN: HISTORIA ET THEORIA IURIS, ROČ. 4, 2012, Č. 2, S. 28

Tento článok pojednáva o zločine genocídy, jeho historicko-právnej úprave v rámci Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídie, štatútov Medzinárodných trestných tribunálov pre bývalú Juhosláviu a pre Rwandu a v štatúte Medzinárodného trestného súdu. V článku je obsiahnutá analýza skutkovej podstaty zločinu genocídy v znení štatútu a v jurisdikcii Medzinárodného trestného súdu.

ABSTRACT

This article deals with the crime of genocide and its historical legal regulation within the Convention on Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, within the statutes of the International Criminal Tribunal for former Yugoslavia and for Rwanda and within the Statute of the International Criminal Court. The content of the article is the legal analysis of the subject-matter of the crime of genocide in the wording and under the jurisdiction of the International Criminal Court.

KEÚČOVÉ SLOVÁ

Genocídy, Medzinárodný trestný súd, chránená skupina, zničiť úplne alebo čiastočne.

KEYWORDS

Genocide, International Criminal Court, Protected Group, to destroy in whole or in part.

KONTAKTNÉ ÚDAJE

Mgr. Matúš Huťka

Názov pôsobiska:

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, Právnická fakulta,
Univerzita Komenského

Adresa:

Šafárikovo nám. 6

P.O. BOX 313

810 00

Bratislava

E-mail: matus.hutka@flaw.uniba.sk

1 Historický úvod a úprava zločinu genocídy

Za počiatok právnej úpravy *per se* zločinu genocídy¹ možno považovať rok 1948 a prijatie medzinárodnej zmluvy Dohovoru o zabránení a trestaní trestného činu genocídie z 9. Decembra 1948 (the Convention on Prevention and Punishment of the Crime of Genocide). Prijatie tohto dohovoru sa uskutočnilo na pôde OSN presne jeden deň pred prijatím Všeobecnej deklarácie ľudských práv. To, že bola genocída upravená *per se* na medzinárodnej úrovni až v roku 1948 však neznamená, že tento zločin neexistoval už predtým, a že páchatelia neboli za tento zločin stíhaní už pred rokom 1948. S konceptom genocídy prišiel ako prvý v 40tych rokoch 20. storočia Rafael Lemkin, ktorý si za základ slova genocída zobral grécke slová *genos* a *cidos*, čo v preklade znamená niečo ako zabitia kmeňa. Od tých čias slovo genocída postupne vniká do literatúry a od roku 1948 aj do písomnej úpravy medzinárodného práva verejného.

V súčasnosti sa pojem genocída vzťahuje aj na tzv. arménsku genocídu z rokov 1916 – 1921, i keď v tých časoch bol na tieto zločiny používaný pojem zločiny proti humanizmu a civilizácii.

V rámci prvej polovice dvadsiateho storočia došlo k spáchaniu druhej genocídy, a to genocídy na Židoch v Európe, pri ktorej zahynulo približne 5 miliónov ľudí. Genocída ako samostatný zločin, resp. ako samostatný bod obžaloby nebola stíhaná ani Norimberským tribunálom ani Tokijským tribunálom. To však neznamená, že genocída spáchaná na Židoch a iných náboženských, národnostných skupinách a etnikách nebola stíhaná a potrestaná. Práve naopak. Genocída ako súčasť kvalifikovanej skutkovej podstaty bola upravená pod titulom zločinov proti ľudskosti. To znamená, že genocída na Židoch resp. Holokaust bola potrestaná vo forme zločinov proti ľudskosti. Zločinci v druhej svetovej vojne teda boli súdení za genocídu len *de facto* a nie *de iure*. Celosvetovo významný krok pre medzinárodnú úpravu genocídy bol medzinárodným spoločenstvom podniknutý až v decembri 1948 a to schválením už spomenutého dohovoru o genocíde.

V tomto dohovore sa genocídiom/genocídou rozumie ktorýkoľvek z činov uvedených nižšie, spáchaných v úmysle zničiť úplne alebo čiastočne niektorú národnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu ako takú:

- a) usmrtenie príslušníkov takej skupiny;
- b) spôsobenie ťažkých ublížení na tele alebo duševných porúch členom takej skupiny;
- c) úmyselné uvedenie ktorejkoľvek skupiny do takých životných podmienok, ktoré majú privodiť jej úplné alebo čiastočné fyzické zničenie;
- d) opatrenie smerujúce k tomu, aby sa v takej skupine bránilo rodeniu detí;
- e) násilné prevádzanie detí z jednej skupiny do inej.²

Článok 3 dohovoru považuje za trestné aj:

- a) genocídium,
- b) spolčenie na spáchanie genocídie,
- c) priame a verejné podnecovanie na spáchanie genocídie,
- d) pokus spáchania genocídie,
- e) účastenstvo na genocídiu.

1 V článku vychádzam z pojmu zločin genocídy a vzhľadom na medzinárodne zaužívanú terminológiu nepoužívam pojem trestný čin genocídy.

2 In the present Convention, genocide means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such:

- a) Killing members of the group;
- b) Causing serious bodily or mental harm to members of the group;
- c) Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part;
- d) Imposing measures intended to prevent births within the group;
- e) Forcibly transferring children of the group to another group.

Týmito znakmi sa genocída ako zločin odlišuje od ostatných zločinov ako sú zločiny proti ľudskosti, vojnové zločiny a zločin agresie. Nie je to z dôvodu možnosti potrestania jednotlivých vývinových štádií zločinu, ale predovšetkým z dôvodu medzinárodnej spolupráce, univerzálnej jurisdikcie a medzinárodnej zodpovednosti potrestať toto uvedené konanie, resp. jeho vývinové štádium.

Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia predpokladá neexistenciu imunity štátnych činiteľov ako je to uvedené v článku 4.

História nepozná množstvo trestných konaní v prípade genocídy po roku 1946. Nebolo tomu tak z dôvodu, žeby nedochádzalo k spáchaniu skutkov, ktoré by mohli naplniť skutkovú podstatu zločinu genocídy. Práve naopak. Trestné činy spáchané v Kambodži a v ďalších oblastiach sveta nasvedčujú pravému opaku. Dôvod neexistencie trestných konaní bol iný. Bolo to na jednej strane spôsobené tým, že medzinárodné trestné právo bolo na počiatku svojho vývoja a jediné procesnoprávne základy boli trestné konania po druhej svetovej vojne. Na strane druhej neexistencia trestných procesov bola spôsobená geopolitickou situáciou vo svete a to predovšetkým bipolaritou východného a západného bloku, ktorá prakticky neumožňovala aplikáciu medzinárodných trestnoprávných noriem. K dramatickému obratu situácie došlo až po roku 1991, teda po rozpade Sovietskeho zväzu.

Po roku 1991 došlo k nárastu prejednávanych prípadov genocídy a to predovšetkým na základe práce dvoch ad hoc tribunálov - ICTY (Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu) a ICTR (Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu). K založeniu týchto tribunálov dochádza z dôvodu ohavných zločinov spáchaných vo vtedajšej Juhoslávii a v africkej Rwande. V Juhoslávii dochádza k etnickým čistkám spojeným s rozpadom Juhoslávie na niekoľko štátov. V Rwande eskaluje konflikt medzi Hutuami a Tutsiami, ktorý sa skončil smrťou približne 800 000 ľudí, väčšinou civilného obyvateľstva. BR OSN sa rozhodla riešiť túto situáciu založením špecializovaných ad hoc tribunálov. Aj ICTY aj ICTR mali vo svojich štatútoch, ktoré boli schválené prostredníctvom BR OSN vo forme rezolúcií, uvedený aj zločin genocídy. Definícia skutkovej podstaty sa neodlišovala od definície upravenej v Dohovore o zabránení a trestaní zločinu genocídia z roku 1948 a samotná existencia a inkorporácia zločinu genocídy v štatútoch týchto dvoch medzinárodných trestných tribunálov bola založená predovšetkým na dohovore z roku 1948. I keď teoretická úprava zločinu genocídy nepriniesla doslova nič nové, významná je predovšetkým aplikačná prax, ktorá sa prejavila v niekoľkých prípadoch, ale predovšetkým v prípade Krstić pri ICTY a v prípade Akayesu pri ICTR. Výklad a analýza skutkovej podstaty a vplyv jurisprudencie medzinárodných trestných tribunálov je analyzovaný nižšie. Čo sa týka existencie ďalších medzinárodných trestných orgánov (Sierra Leone, Kambodža atď.), zločin genocídy sa v ich vecnej jurisdikcie nenachádza.

Vyvrhnutím snažení v medzinárodnom trestnom práve sa stalo založenie Medzinárodného trestného súdu (ďalej len „MTS“). Jedným zo základných pilierov jeho vecnej jurisdikcie je práve zločin genocídy.

Zločin genocídy sa v článku 6 Rímskeho štatútu³ kvalifikuje ako čin spáchaný s úmyslom zničiť čiastočne alebo úplne skupinu podmienenú národnostnou, etnickou, rasovou a náboženskou príslušnosťou ako takú.⁴ Nasleduje taxatívny výpočet skutkových podstát zločinu genocídy spojený s podrobnou charakteristikou v dokumente s názvom Skutkové podstaty trestných činov (Elements of Crimes). Definícia v anglickom jazyku je totožná s definíciou z roku 1948. Definícia v slovenskom jazyku je odlišná, nakoľko bolo z pôvodného znenia z roku 1948 vynechaná formulácia „ako taká“.

2 Analýza skutkovej podstaty zločinu genocídy

V podkapitolách nižšie sa zaoberám jednotlivými znakmi resp. časťami definície zločinu genocídy, pričom ich analyzujem aj z hmotnoprávneho aj z procesnoprávneho hľadiska. Pri zločine genocídy ide o skĺbenie všeobecnej skutkovej podstaty a skutkovej podstaty osobitnej, pričom daný skutok musí obsahovať

3 Rímsky štatút je oficiálny názov dokumentu, ktorým sa založil Medzinárodný trestný súd.

4 “Genocide” means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such

obe časti, aby bola naplnená skutková podstata ako taká. Ide o kombináciu dvoch častí skutkovej podstaty, ktoré musia byť splnené kumulatívne, a nie alternatívne.

2.1 „s úmyslom“

Podstatnou časťou skutkovej podstaty zločinu genocídy je práve subjektívna stránka vyjadrená v článkovom znení ako „s úmyslom“. Vychádzajúc zo znenia medzinárodnej zmluvy – Rímskeho štatútu možno usúdiť, že čo sa týka subjektívnej stránky zločinu vyžaduje sa úmyselné zavinenie, pričom postačuje nepriamy úmysel. Jurisprudencia ad hoc tribunálov však pojem „s úmyslom“ interpretovala iným spôsobom, pričom vo svojich rozhodnutiach (prípady Akayesu) výslovne používa pojem „*dolus specialis*“ a to tzv. „špeciálny úmysel“. ICTY vyložil špeciálny úmysel ako úmysel zničiť úplne alebo čiastočne niektorú národnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu ako takú (prípady Sikirica). V prípade Krstić však bolo potvrdené, že nie je nevyhnutné, aby úmysel úplne alebo čiastočne zničiť uvedenú skupinu ako takú, existoval po dlhšiu dobu. Práve v prípade Krstić, ktorý zahrňoval zločiny spáchané v Srebrenici udáva, že úmysel bol prítomný len jeden resp. dva dni pred samotným spáchaním genocídy na moslimských Bosňanoch žijúcich v tomto regióne. *Dolus specialis* sa však nevyžaduje vo formách účastníctva s výnimkou priameho spáchania zločinu genocídy, predovšetkým v systéme tzv. joint criminal enterprise. Je dôležité však uviesť, že ani MTS ani ad hoc tribunály nie sú uvedenými rozhodnutiami viazané. Dané rozhodnutia disponujú len silou svojich argumentov a môžu slúžiť ako podklad nielen pre ďalšiu činnosť medzinárodného súdnictva, ale aj súdnictva národného.

2.2 „úplne alebo čiastočne“

Formulácia „úplne alebo čiastočne“ sa vzťahuje na úplné alebo čiastočné zničenie jednej z vyššie uvedených skupín. Výklad tohto znenia však stále ostáva nejasný a pohybuje sa od prípadu k prípadu („*on a case by case basis*“). Zásady trestného práva však vyžadujú jasnú a zrozumiteľnú skutkovú podstatu, aby ktorákoľvek fyzická osoba mohla vedieť, aké konanie je ešte dovolené a aké konanie je už zakázané. Páchateľ by mal s určitosťou dopredu vedieť kedy spácha aký trestný čin. Akým spôsobom má o tejto skutočnosti fyzická osoba vedieť, keď v tejto otázke neexistuje ani konzistentná a súhlasná jurisprudencia ani jedného medzinárodného trestného tribunálu, nie ešte tribunálov viacerých? Zo znenia „úplne alebo čiastočne“ možno automaticky usúdiť, že trestný čin genocídy možno spáchať aj bez toho, aby páchateľ zničil celú skupinu. To zodpovedá aj zneniu z roku 1948, ktorý predpokladal trestný už aj pokus o genocídu resp. pokus o čiastočné alebo úplne zničenie skupiny. Čo sa týka samotného výkladu pojmu, už podľa vyjadrení tvorcov dohovoru z roku 1948 nemalo ísť o sporadické násilie etnického charakteru. Trestný čin genocídy sa mal vzťahovať predovšetkým na prípady ako bol prípad Holokaustu počas druhej svetovej vojny. To znamená, že definícia „úplne alebo čiastočne“ je obmedzená kvantitatívnym aspektom. V roku 1982 masaker v táboroch Sabra a Shatilla⁵ Valné zhromaždenie OSN vo svojej rezolúcii č. 37/123 D⁶ odsúdilo ako genocídu, avšak následné protesty znížili medzinárodnoprávnú váhu tejto právne nezáväznej rezolúcie.⁷

Ad hoc tribunály potvrdili vo svojich rozhodnutiach kvantitatívny charakter genocídy, avšak vyčlenili ho ako alternatívny znak skutkovej podstaty. V prípade Krstić bol kvantitatívny charakter genocídy doplnený charakterom kvalitatívnym, ktorý vymedzil časť chránenej skupiny ako dôležitú resp. podstatnú pre ďalšiu existenciu skupiny ako takej. V prípade Srebrenice išlo o skupinu regionálne podmienenú, ktorej vyhladenie malo vplyv na regionálne osídlenie oblasti Bosňanmi. Na strane druhej zavraždení boli chlapci a muži vo veku od 12 do 40 rokov, čiže skupina mužského pohlavia, ktorá na jednej strane spĺňala ochrannú funkciu (armáda) na strane druhej časť obyvateľstva, ktorá bola potrebná na zachovanie skupiny (rozmnožovacia

5 V táboroch Sabra a Shatilla prišlo o život niekoľko sto ľudí, prevažne detí a starších ľudí intervenciou z Izraela.

6 Rezolúcia VZ OSN nedisponuje medzinárodnoprávnou záväznosťou a má charakter len odporúčajúci, narozdiel od rezolúcie BR OSN.

7 Triffterer, O.: Commentary of the Rome Statute of the International Criminal Court, C.H.BECK: Munchen. 2008, s. 148

funkcia). Dôležitá bola v tomto prípade aj napríklad miestna tradícia, ktorá za Bosňana považovala dieťa s oboma rodičmi Bosňanmi. Naopak, dieťa splodené Srbom a Bosňankou, považovali tradične za Srba a nie za Bosňana (prípád Celebici). Rozhodnutie v prípade Krstić bolo následne potvrdené v prípade Jelisić a Sikirica, kde ICTY nebol spôsobilý identifikovať zničenie resp. pokus o zničenie podstatnej časti skupiny, nakoľko obeťami boli všetky vrstvy obyvateľstva, pričom kvantitatívny aspekt ad hoc tribunál nepovažoval za dostačujúci nato, aby došlo k naplneniu skutkovej podstaty zločinu genocídy. V prípade Rwandy bola právna argumentácia prokuratúry voči obžalovaným tzv. *génocidaires* jednoduchšia, nakoľko objektívny stav a následok konania obžalovaných jasne naznačoval a bol zhmotnením úmyslu páchatel'ov.

Nezodpovedanou otázkou stále ostáva, či môže páchatel' zavraždením resp. útokom proti jedinému človeku spáchať zločin genocídy. V prípade ak si odmyslíme, že by páchatel' zavraždil posledného príslušníka napr. určitého amazónskeho kmeňa, je podľa nášho názoru teoreticky možné vraždou jedného človeka spáchať zločin genocídy. V prípade, ak páchatel' koná v úmysle zničiť úplne alebo čiastočne celú skupinu a je pritom skoordinovaný s početnou skupinou páchatel'ov, ktorá koná podobne ako on, tak takáto klasifikácia a subsumpcia možná je. Jurisprudencia súdov však, ako to bolo názorne ukázané, posudzuje a rozhoduje tieto prípady veľmi opatrne až s reštriktívnym výkladom. Rozhodnutia ad hoc tribunálov zodpovedajú tak tej idey, že genocída je zločin zločinov, čiže „*crime of all crimes*“. Napriek častému používaniu tohto termínu aj v nevhodných situáciách a konotáciách prostredníctvom politikov či novinárov, súdy si zachovávajú vážnosť a posudzujú každý skutok samostatne, avšak v spojitosti s predchádzajúcou jurisprudenciou. Prokurátor, a nielen prokurátor MTS však pri každom prípade uvažuje aká je reálna možnosť toho, že daná osoba bude odsúdená za zločiny genocídy, keďže najdôležitejší znak skutkovej podstaty je v tomto prípade subjektívna stránka a vnútorné pochody páchatel'a. Vo väčšine prípadov sa národný prokurátor rozhodne o obžalobu z trestného činu vraždy ako zo zločinu genocídy, čo má za dôsledok neexistenciu súdnych rozhodnutí pojednávajúcich o zločine genocídy.

2.3 Chránené skupiny

V definícii skutkovej podstaty zločinu genocídy sú vymenované štyri chránené skupiny – národná⁸, etnická, rasová a náboženská skupina, ktorých úplným alebo čiastočným zničením páchatel' naplňa skutkovú podstatu zločinu genocídy. Jedná sa o tzv. *ejusdem generis výpočet*, čiže výpočet taxatívny. Tzv. chránenými skupinami sú len uvedené štyri skupiny, pričom uvedené skupiny je potrebné chápať alternatívne, t.j. na naplnenie skutkovej podstaty zločinu genocídy nie je potrebné úplne alebo čiastočne zničiť všetky štyri skupiny, ale len jednu skupinu zo štyroch uvedených. Do definície zločinu genocídy sa uvažovalo aj o začlenení skupiny sociálnej prípadne ekonomickej a politickej, avšak tieto skupiny boli úmyselne opomenuté. Štyri uvedené skupiny (národná, etnická, rasová a náboženská) sú skupiny stabilné, členstvo v nich je podmienené buď narodením alebo fázou života nasledujúcej tesne po narodení, t.j. osoby si členstvo v skupine nemohli samostatne a dobrovoľne zvoliť. Ostatné skupiny sú skupiny mobilné, ako napríklad politická skupina. Zároveň je však potrebné poznamenať, že neexistovala ani politická vôľa uvedené chránené skupiny doplniť. Na druhej strane to však neznamená, že tieto skupiny nie sú na medzinárodnej trestnoprávnej úrovni chránené. Tieto skupiny sú chránené napr. skutkovou podstatou zločinov proti ľudskosti a to pod písmenom h) prenasledovanie, kde je uvedená len identifikovateľná skupina a nie skupina taxatívne vymedzená, ako je to v prípade genocídy. Rozdielom je, že páchatel' bude odsúdený za pomyslene „menej závažný“ zločin a to za zločiny proti ľudskosti a nie za zločin genocídy.

V prípade chránených skupín dochádza v poslednej dobe k pomalému presadzovaniu liberálnejšieho výkladu a predovšetkým výkladu subjektívneho a nie výkladu objektívneho z pohľadu člena samotnej skupiny.

8 Národnú skupinu je potrebné chápať ako skupinu zároveň národnú alebo národnostnú, pričom je potrebné vychádzať zo závažných originálnych znení Medzinárodného dohovoru a Rímskeho štatútu. Slovenská verzia sa týmto slovným vyjadrením síce vyhla prvotnému problematickému výkladu rozdielu – národnostný – etnický, avšak v prípade trestného konania a odôvodnenia v rozhodnutí, by to už tento prípad nebol.

2.4 „ako takú“

Čo sa týka výkladu pojmu „ako takú“, existujú vo všeobecnosti dve názorové smerovania. Jedna skupina tvrdí, že toto slovné spojenie nemá žiadny alebo takmer žiadny význam. Podľa presvedčenia tejto skupiny bolo toto slovné spojenie uvedené v rámci definície len ako kozmetická úprava. Slovenská republika napríklad pri preklade Rímskeho štatútu vychádzala pravdepodobne práve z tohto názorového smerovania, keď slová „ako takú“ opomenula, a to aj napriek tomu, že v slovenskej verzii zverejneného dohovoru z roku 1948 tieto slová zreteľne figurovali.

Na strane druhej existuje skupina, ktorá vykladá pojem „ako takú“ akýmsi potvrdením konceptu *dolus specialis* a potvrdením špecifického prípadu genocídy. Túto názorovú skupinu podporuje aj fakt, že v medzinárodných dohovoroch má spravidla vždy každý výraz a slovo svoje miesto a každý výraz a slovo boli pridané resp. odstránené z určitého dôvodu.

Toto slovné spojenie je potrebné chápať a analyzovať cez prizmu Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, ktorý stanovuje aj základné pravidlá a metódy výkladu medzinárodných zmlúv. V prípade gramatického výkladu tohto slovného spojenia by rezonovalo vypichnutie prvej alternatívy, a to že na naplnenie skutkovej podstaty zločinu genocídy je potrebné zničenie časti alebo celej skupiny.

Avšak, podľa môjho názoru, ktorý je zastúpený skupinou trestnoprávných a medzinárodnoprávných odborníkov, ide o situáciu vágneho ustanovenia bez akéhokoľvek *effet utile*, ktorý nemá žiadny alebo žiadny podstatný vplyv na aplikáciu tohto ustanovenia. Stav by mohla zmeniť judikatúra MTS alebo ad hoc tribunálov, ktorá by s mohla odchyliť od doterajšej interpretácie a udať smer práve použitím slovného spojenia „ako takej“.

2.5.1 Usmrtenie príslušníkov takej skupiny

V ďalšej časti sa budem zaoberať analýzou výpočtu konaní, ktoré v spojitosti s prvým riadkom definície zločinu genocídy, naplňajú jeho skutkovú podstatu.

V tomto konkrétnom prípade je otázne či môže ísť o aj o zabitie ako neúmyselný trestný čin alebo ide len o všeobecný pojem úmyselného konania, ktorého následkom je smrť osoby. V prípade ak by šlo o zabitie resp. usmrtenie, dochádzalo by k problémom pri výklade, keď sa na strane jednej podľa jurisprudencie vyžaduje *dolus specialis* alebo špeciálny úmysel a na strane druhej neúmyselné zavinenie v prípade jednotlivých skutkov zločinu genocídy. Niektorí teoretici sa prichyľovali k aplikácii francúzskej verzie Rímskeho štatútu a slova *meurtre*, namiesto anglického *killing*.⁹ Ich totožnosť nebola potvrdená samotným znením dohovoru z roku 1948 (ktorého verzie v šiestich oficiálnych jazykoch OSN by na základe slovnej dikcie mali byť totožné). Avšak rozhodnutie vo veci Kayishema a Ruzindana stotožňuje oba pojmy a označuje ich za synonymá.

2.5.2 Spôsobenie ťažkých ublížení na tele alebo duševných porúch členom takej skupiny

Toto ustanovenie neznamena, že spôsobená škoda musí byť trvalého charakteru. Daný riadok zahrňuje aj znásilnenie ako formu ťažkej ujmy alebo duševných porúch členovi chránenej skupiny. Spojené štáty americké počas rokovaní ohľadom dohovoru o genocíde prišli s verziou memoranda, v ktorom boli ako príčiny duševnej poruchy uvedené aj drogy, znásilnenie alebo mučenie.

2.5.3 Úmyselné uvedenie ktorejkoľvek skupiny do takých životných podmienok, ktoré majú privodiť jej úplné alebo čiastočné fyzické zničenie

Životné podmienky, ktoré majú privodiť úplné alebo čiastočné zničenie chránenej skupiny môžu predstavovať napríklad podmienky presunu obyvateľstva do nehostinného prostredia s nezabezpečenou

9 Triffterer, O.: Commentary of the Rome Statute of the International Criminal Court, C.H.BECK: Munchen. 2008, s. 152

logistikou, prípadne presun koryta rieky s úmyslom uviesť skupinu obyvateľstva do nepriaznivých životných podmienok.

2.5.4 Opatrenie smerujúce k tomu, aby sa v takej skupine bránilo rodeniu detí

V tomto prípade môže ísť o nútené sterilizácie, nútené potraty, segregáciu pohlaví ale aj nútené manželstvá. V určitých situáciách by mohol byť pod toto písmeno subsumované aj znásilnenie, predovšetkým v určitých patriarchálnych spoločnostiach (prípád Akayesu) a v regiónoch, kde sa kladie dôraz na niektoré tradície.

2.5.5 Násilné prevádzanie detí z jednej skupiny do inej

Násilné prevádzanie detí z jednej skupiny do skupiny druhej zodpovedá povahe detí ako súčastí spoločnosti, t.j. že zabezpečujú prežitie skupiny ako takej.

3 Špecifický vzťah zločinu genocídy k zločinom proti ľudskosti a k vojnovým zločinom

Považujem, za dôležité poznamenať, že zločiny, ktoré spadajú do vecnej jurisdikcie MTS sú do veľkej miery navzájom prepojené. Tieto zločiny nie sú navzájom prepojené len z dôvodu, že ide o medzinárodne upravené zločiny, ale aj z dôvodu, že sa skutkové podstaty týchto zločinov aj navzájom prekrývajú.

Počas Norimberských procesov bol zločin genocídy chápaný ako súčasť zločinov proti ľudskosti a aj súčasné znenia skutkových podstat má množstvo spoločných znakov. Pôjde predovšetkým o prípad genocídy a zločinu proti ľudskosti vo forme prenasledovania, ktoré je zaradené pod článkom 7(1) h Rímskeho štatútu. V rámci prenasledovania dochádza k perzekúciám voči skupine, avšak nejde len štyri chránené skupiny taxatívne vymenované pri zločine genocídy. V prípade zločinov proti ľudskosti a prenasledovanie môžu byť perzekuovanými aj skupiny politické resp. ekonomické.

Čo sa týka genocídy a vojnových zločinov je možné aby došlo k súbehu týchto zločinov v prípade existencie vojnového konfliktu, keď usmrtením civilistu – člena chránenej skupiny vojak tým istým konaním teoreticky spácha zločiny genocídy a zároveň vojnový zločin.

Resume

HUŤKA, Matúš: The Crime of Genocide in International Criminal Court.
In: HISTORIA ET THEORIA IURIS, vol. 4, 2012, no. 2, p. 28

Crime of genocide is one of the core crimes in International Criminal Law. Its subject-matter is still under examination and the interpretation process continues through jurisprudence of international criminal tribunals, in particular through the jurisprudence of the ICTY, ICTR and the International Criminal Court.

TERRORISM UNDER INTERNATIONAL LAW: DEFINITION AND ACTION AGAINST IT

**MICHELE MARIA PORCELLUZZI
GRADUATE OF BOCCONI LAW SCHOOL,
ITALY**

INTRODUCTION

The concept of terrorism is linked with that of terror. It is an extreme fear due to a threat percept and largely unforeseeable. Terror may be caused by the fear of an human or of the powers of the nature, such as the volcanic eruption or the earthquakes. The word “terror” take a new sense at the end of XVIII century¹: after the French Revolution, in order to fight against the intern dissent, in 1793 the Convention proclaimed the “terror” and adopted a large number of exceptional measures which were enacted by the Committee for the Public Health under the authority of Robespierre. So, originally, the word “terrorism” identified the terror exercised abusively by the State.

At the end of XIX century the word acquired a new sense. In 1935 Trotsky published a book defending the terrorism and justifying the terror exercised by the proletarian dictatorship². After the assassination of the King Alexander of Yugoslavia, the League of the Nations approved two conventions covering all types of terrorist act. The terror of State unfortunately prospered over the last fifty years, but anti- State terrorism has also developed considerably, and in common parlance the term terrorist has come to designate today foremost this last form of action.

1 The Conventions of 1937

In 1926 Romania had proposed to the League of Nations the establishment of a global treaty, which was, however, considered only after the attack of 9 October 1934 in Marseille, where the King Alexander of Yugoslavia and the French Foreign Minister Barthou died. The Committee which was engaged in the work proposed the adoption of two projects: one on the Suppression of Terrorism and the other on the establishment of a International Criminal Court³.

This was the basis for adopting the International Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism⁴, adopted at Geneva on November 16, 1937, written in English and French, never came into force. It proposed to require States Parties to qualify as crime certain acts enumerated in Article. 2, if committed on their territory. Further, it established that a State Party in the territory of which a person who allegedly committed a terrorism crime abroad is present shall trial or extradite him (*aut dedere aut prosequi*).

The Convention for the establishment of an International Criminal Court, adopted, but never come into force, allowed States the option of referral to the institution of the accused the Court, as an alternative to extradition process and the national art. 1 merely give the Court jurisdiction to judge those accused of crimes under the Convention on the Prevention and Punishment of Terrorism.

In the definition of terrorist acts, art. 1, par. 2 of the Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism states that “*acts of terrorism*” are “*Criminal acts directed against a state and intended or calculated to create a state of terror in the minds of particular persons, or a group of persons or the general public*”. In addition, art. 2 completed this formula, listing numerous crimes. Only these acts, if directed against a State and committed with the specific intent to spread terror, may be qualified as “acts of terrorism”. According to some commentators, the direction against a State showed, although loosely, the existence of a political purpose as an essential for the connotation terrorist act. So, art. 2 limited the general definition contained in art. 1 which were applicable only to certain crimes.

In other words, the Convention of 1937 combined an abstract definition and potentially terrorist with a comprehensive enumerative definition that limited its application only to certain types: the abstract

1 For an historical background, see GEARSON, J., *The nature of Modern Terrorism*, in L. Friedman (edited by), *Superterrorism: Policy Responses*, (Oxford: Blackwell Publishing, 2002), pp. 14-16.

2 Trotsky, L.: *In Defence of Terrorism*. London: Allen & Unwin 1935.

3 For an overview: GIOIA, A.: *Terrorismo internazionale, crimini di guerra e crimini contro l'umanità*, note 1, p. 27; VALSECCHI, A., *Il problema della definizione di terrorismo*, note 1, p. 1136.

4 Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism, LN Doc. L. 456 M. 383.1937.V., Geneva, November 16, 1937.

notion of Article 1 was not intended to qualify as terrorist acts also the conducts other those described in art. 2, but to clarify that the cases listed in art. 2 would have assumed the connotation of terrorist acts.

The Convention of 1937 on terrorism never entered into force: despite it having been signed by 24 States it, was ratified by India alone. The Convention is, however, useful in order to understand the evolution of the concept of terrorism and the definition contained in the later agreements.

2 The Sectorial Conventions

After the second World War, the States felt the necessity of a common strategy fighting the terrorism. However, they did not decide to draft a global convention punishing all types of acts, such as the 1937 agreement, but preferred to adopt sectorial treaties concerning specific crimes.

According to most scholars, these Conventions are part of a general strategy against terror adopted by the international community⁵.

According to the UN Action to Counter Terrorism web site⁶, the international Conventions elaborated by international community to prevent terrorists acts are thirteen:

1. Convention on Offences and Certain Other Acts Committed On Board Aircraft (*Aircraft Convention*) signed in 1963
2. Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft (*Unlawful Seizure Convention*) signed in 1970
3. Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation (*Civil Aviation Convention*) signed in 1971
4. Convention on the Prevention and Punishment of Crimes Against Internationally Protected Persons (*Diplomatic agents Convention*) signed in 1973
5. International Convention against the Taking of Hostages (*Hostages Convention*) signed in 1979
6. Convention on the Physical Protection of Nuclear Material (*Nuclear Materials Convention*) signed in 1980
7. Protocol for the Suppression of Unlawful Acts of Violence at Airports Serving International Civil Aviation, supplementary to the Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation (Extends and supplements the Montreal Convention on Air Safety) signed in 1988 (*Airport Protocol*)
8. Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation (*Maritime Convention*) amended in 2005 by the Protocol to the Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation signed in 1988
9. Protocol for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf (*Fixed Platform Protocol*) signed in 1988, amended in 2005 by the Protocol to the Protocol for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf
10. Convention on the Marking of Plastic Explosives for the Purpose of Detection (*Plastic Explosives Convention*) signed in 1991
11. International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings (*Terrorist Bombing Convention*) signed in 1997
12. International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism (*Terrorist Financing Convention*) signed in 1999
13. International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism (*Nuclear Terrorism Convention*) signed in 2005

5 See, e.g., BASSIOUNI, M.C.: International Criminal Law, note 1, p. 767, KOLB, R.: The Exercise of Criminal Jurisdiction over International Terrorists, note 1.

6 UN Action to Counter Terrorism , <http://www.un.org/terrorism/instruments.shtml> .

All these agreements require the States to criminalize specific acts and establish the principle “*aut dedere aut dare*” for the authors of the crimes.

Regarding the contribution of the sectorial conventions to the definition of “international terrorism”, note that the early agreements do not specify the intent requested.

However some of them try to describe the specific intent required to commit the crime. Article 1 of the 1979 Hostage Convention punishes those who detain a person “*in order to compel a third party, namely a State, an international intergovernmental organization, a natural or juridical person, or a group of person, to do or abstain from doing any act as an implicit or implicit condition for the release of the hostage*”.

The same specific intent is requested by the 1980 Nuclear Materials Convention and by the 1988 Maritime Convention.

Art. 2 of the 1997 Terrorist Bombing Convention specifies that, in order to qualify as terrorist act the placement of a bomb, it is requested the intent *to cause death, serious bodily injury* or the intent to cause extensive destruction of place or a facility.

The 2005 Nuclear Terrorism Convention establishes that a terrorist act may have two specific intent: the intent to cause death, serious bodily injury or substantial damage to property- like the Terrorist Bombing Convention- or to compel a State or an international organization to do or to abstain from doing an act.

The 1999 Terrorist Financing Convention is quite different from the other conventions⁷. First of all, the aim of the agreement is not the punishment of a single act, but the prevention of terrorism as complex phenomenon through the repression of the financing terrorist networks and the adoption of administrative measures.

Secondly, art. 2 of this Convention punishes those who “*by any means, directly or indirectly, unlawfully and willfully, provide or collect funds with the intention that they should be used or in the knowledge that they are to be used, in full or in part, in order to carry out*” some crimes listed by the Convention or “*any other act intended to cause death or serious bodily injury to a civilian, or to any other person not taking an active part in the hostilities in a situation of armed conflict, when the purpose of such act, by its nature or context, is to intimidate a population, or to compel a government or an international organization to do or to abstain from doing any act*”.

This is the most comprehensive definition of international terrorist contained in an International Agreement. In particular, such as the 1937 Geneva Convention, it provides two, alternative, specific intents: to provoke a state of terror or to oblige a State to do or refrain from an act. Further, note that during an armed conflict acts against those who are engaging in the hostilities cannot be qualified as “terrorist actions”.

3 The UN Resolutions

Numerous resolutions of the UN General Assembly and Security Council concern terrorism. This acts underline the evolution of the phenomenon and the link between terrorism organization and common crimes, state the necessity of a close cooperation between the States, preannounce the drafting of new conventions⁸.

In particular, the United Nations Declaration to Supplement the 1994 Declaration on Measures to Eliminate International Terrorism, annexed to the UN General Assembly Resolution 51/210⁹, passed on December 17, 1996, defined the terrorism as follows:

7 For an analysis of the Convention, see PERERA, A.R.: Reviewing the UN Conventions on Terrorism: Towards a Comprehensive Terrorism Convention, in Fijnaut C., Wouters J., Naert F., Legal instruments in the fight against international terrorism. A transatlantic dialogue, Leiden-Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2004, 567-585.

8 See, e.g., General Assembly Resolution 58/81 adopted on January 8, 2004, UN Doc. A/RES/58/81; General Assembly Resolution 50/53 adopted on December 11, 1995 UN Doc. A/RES/50/53; General Assembly Resolution 46/60 adopted on December 9, 1994 UN Doc. A/RES/46/60; General Assembly Resolution 46/51 adopted on December, 9 1991 UN Doc. A/RES/46/51; UN Security Council Resolution 1566/2004 adopted on October, 8 2004 UN Doc. S/RES/1566; 1456/2003 adopted on January 20 2003; UN Security Council Resolution 1373/2001 adopted on September 28, 2001 UN Doc. S/RES/ 1373 ; UN Security Council Resolution 1368 adopted on 12 September 2001 UN Doc. S/RES/1368.

9 General Assembly Resolution 51/210, UN Doc. A/RES/51/210, December 17, 2006.

1. *The States Members of the United Nations solemnly reaffirm their unequivocal condemnation of all acts, methods and practices of terrorism as criminal and unjustifiable, wherever and by whomsoever committed, including those that jeopardize friendly relations among States and peoples and threaten the territorial integrity and security of States;*
2. *The States Members of the United Nations reaffirm that acts, methods and practices of terrorism are contrary to the purposes and principles of the United Nations; they declare that knowingly financing, planning and inciting terrorist acts are also contrary to the purposes and principles of the United Nations;*
3. *Criminal acts intended or calculated to provoke a state of terror in the general public, a group of persons or particular persons for political purposes are in any circumstance unjustifiable, whatever the considerations of a political, philosophical, ideological, racial, ethnic, religious or any other nature that may be invoked to justify them.*¹⁰

The last paragraph reproduce the definition of terrorism reported on 1994 United Nations Declaration on Measures to Eliminate International Terrorism annex to UN General Assembly resolution 49/60. So, also in these cases the main element defining international terrorism is the specific intent to spread terror among people.

Following the September 11, 2001 terrorist attacks against the United States, the Security Council adopted the binding resolution 1373¹¹ establishing a minimum standard for domestic measures which the States must adopt to fight against terrorism, such as the freezing of funds of persons who commit terrorists attacks.

This act goes beyond the sectorial conventions, because it obliges the States not only to criminalize various forms of terrorist actions, but also, for example, to abstain “*from providing any form of support, active or passive, to entities or persons involved in terrorist acts, including by suppressing recruitment of members of terrorist groups and eliminating the supply of weapons to terrorists*”¹².

Further, this resolution is binding not only for the States who sign and ratify it, like a treaty, but, under Chapter VII of UN Charter, for all the UN Member States.

Resolution 1373 established a Counter Terrorism Committee in order to improve the ability of United Nations Member States to prevent terrorist acts both within their borders and across regions and to monitor the implementation of the resolution. It is composed by the members of the Security Council. The working methods of the Committee are similar to those of the Human Rights Treaty Bodies and comprises country visits, reports as well as the sharing of best practices.

In 2004, following the mass terror attack in Beslan, Ossetia, in which hundreds of students and their teachers were killed by Chechenyan separatists who had held them hostage in a school, Russia introduced a resolution which was adopted unanimously by the Security Council.

Resolution 1566¹³ is interesting because for the first time a binding resolution of the Security Council defines the notion of international terrorism. Paragraph 3 states that the Security Council:

“Recalls that criminal acts, including against civilians, committed with the intent to cause death or serious bodily injury, or taking of hostages, with the purpose to provoke a state of terror in the general public or in a group of persons or particular persons, intimidate a population or compel a government or an international organization to do or to abstain from doing any act, and all other acts which constitute offences within

10 *Id.*, ANNEX Declaration to Supplement the 1994 Declaration on Measures to Eliminate International Terrorism.

11 S/RES/1373, September 28, 2001. For an analysis of this convention, see ROSAND, E., *Security Council Resolution 1373 and the Counter-Terrorism Committee: the Cornerstone of the United Nations Contribution to the Fight against Terrorism*, in Fijnaut C., Wouters J., Naert F., *Legal instruments in the fight against international terrorism. A transatlantic dialogue*, (Leiden-Boston: Martinus Nijhoff Publishers) 604-

12 *Id.*, par. 2(a).

13 UN Security Council Resolution 1566 adopted on October 8, 2004, U.N. Doc. S/RES/1566 (2004).

the scope of and as defined in the international conventions and protocols relating to terrorism, are under no circumstances justifiable by considerations of a political, philosophical, ideological, racial, ethnic, religious or other similar nature, and calls upon all States to prevent such acts and, if not prevented, to ensure that such acts are punished by penalties consistent with their grave nature.”¹⁴

In other words, a terrorist acts is characterized by the specific intent to provoke a state of terror or to compel a State or an international organization to do or abstaining from doing an act.

Resolution 1566 called for the setting up of a working group to recommend practical measures against such individuals and groups, as well as to explore the possibility of setting up a compensation fund for victims of terrorism.

4 The definition of Terrorist act in International Customary Law

Some scholars argue that a customary rule on the elements of the crime of international terrorism in time of peace has evolved¹⁵.

In particular, Antonio Cassese points out that, for the criminalization of terrorism acts in time of peace, the requisite practice results from the ratification of international convention by a great member of states, UN General Assembly and Security Council Resolution, domestic legislation¹⁶ and judgments of national and international courts. According to Cassese, disagreements exist on a possible exception for terrorist acts committed by “freedom fighters” which are party in liberation wars.

Terrorism consists of:

1. *Acts normally criminalized under any national penal system, or assistance in the commission of such acts whenever they are performed in time of peace; those acts must be*
2. *Intended to provoke a state of terror in the population or to coerce a state or an international organization to take some sort of action; (...)*
3. *Are politically or ideologically motivated; that is, are not based on the pursuit of private ends.*¹⁷

Regarding the subjective elements, Cassese specifies that the primary goal of terrorists is always coercing a public institution to do or to abstain from doing an act. Also the 11 September attacks was intended to coerce the US government to change its policy in the Middle East.

Regarding the crime of international terrorism in armed conflict, Cassese analyzes the Geneva Conventions, two Additional Protocols of 1977, the Statutes of the ICTY and ICTR, the case *Galic* decided by the International Criminal Tribunal for Former Yugoslavia.

In time of war, terrorist actions are defined as an act which involves as victims civilians or any other person not taking part in armed hostilities and has as its primary purpose that of spreading terror among the civilian population.

On the other hand, Robert Kolb points out that there are too many and too different definitions to state that a customary rule describing terrorist acts has evolved¹⁸.

14 Id., par. 3.

15 See, e.g., VALSECCHI, A., note 1, p. 1150, CASSESE, A., *The Multifaceted Criminal Notion of Terrorism in International Law*, note 1, 935; CASSESE, A., *International Criminal Law*, second edition (Oxford: Oxford University Press: 2008), p. 172.

16 See, e.g., the U.S. Antiterrorism and Effective Death Penalty Act of 1996; the UK Terrorism Act 2000, Section 1; Article 83.01 of the Canadian Criminal Code.

17 CASSESE, A.: *International Criminal Law*, note 17, p. 165.

18 KOLB, R., *The Exercise of Criminal Jurisdiction over International Terrorists*, note 1.

5 Forcible Responses to terrorist actions

As described above, the main tools used to fight against terrorism are criminal or administrative measures whose standards are set up by International Treaties or Resolutions of UN bodies. Can the use of force be a lawful response to terrorist action¹⁹?

As established by the UN Charter, under international law the unilateral use of force in international relations is forbidden, art. 51 provides the only exception, recognizing “the inherent right of individual or collective self-defense if an armed attack occurs”. In order to be qualified as “armed attack”, a terrorist act must not be isolated or sporadic, but must be part of a consistent pattern of violent terrorist action. Further, the use of force against another State or in the territory of another State may be justified only if a State is international responsible for the terrorist attack, in other words only if the State has been engaged in respect of the attack.

Antonio Cassese²⁰ lists six degree of support which a State may give to terrorist network. He argues that when terrorists are State officials or they are organized, equipped, commanded and controlled by a State the terrorists attack is surely attributable to this State and the use of force may be legally justified.

What about the situations in which a State provides terrorists groups with financial aid, logistical support or simply acquiesces in their seeking refuge on its territory? In Nicaragua case²¹ the ICJ deal with a similar issues, related to the granting of assistance to rebels. The Court ruled that providing rebels (in our cases, terrorists) with logistical support, financial aid and weapons even if it may violate international law, it is not sufficient to justify resort to force in self defence.

Contrary, two judges, Schwebel²² and Jennings²³, argued that supporting rebels may authorize a State victim of rebels violent action to use the force against assisting State.

This opinion was supported by the UN Security Council in its resolution 748 (1992)²⁴ concerning sanctions against Libya for two terrorists attacks. The SC reaffirmed “*that, in accordance with the principle in Article 2, paragraph 4, of the Charter of the United Nations, every State has the duty to refrain from organizing, instigating, assisting or participating in terrorist acts in another State or acquiescing in organized activities within its territory directed towards the commission of such acts, when such acts involve a threat or use of force*”. So, assisting or acquiescing in terrorist activities which amount to an “armed attack” against another State may legitimize self defence.

On December 19, 2005, the International Court of Justice dealt with a similar problem in *Congo v. Uganda*²⁵ case. The ICJ held that Uganda was responsible for unlawful use of force, which was not justified under the right of self defense because the Democratic Republic of Congo was supporting, but not directly controlling, anti Uganda rebels.

The same criterion was codified in the Law Commission Draft Articles on State Responsibility in 2001. Art. 8 establishes that an act of a private individuals can be attributed to a State if these individuals operate under the direction and control of that State.

Raffaella Nigro argued in an article that the responsibility criterion for terrorist acts apply differently according to the specific context. In particular, the relevant factor seems to be the terrorist organization which commits the crime. If all States belonging to the international community recognize the terrorist

19 See, e.g., NIGRO, R.: International Terrorism and the Use of Force against Non-State Actors, ISPI Policy Brief, n. 150 July 2009; CASSESE, A., International Law, second edition, Oxford: University Press, 2005, p. 469-479.

20 CASSESE, A., International Law, note 21, p. 470.

21 Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). Merits, Judgment. I.C.J. Reports 1986, p. 14.

22 Id., p. 259.

23 Id., p. 528.

24 UN Security Council Resolution 748, UN Doc. S/RES/748 (31 March 1992).

25 Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), Judgment, I.C.J. Reports 2005, p. 168.

nature of the organization, Raffaella Nigro thinks that “*proof of direct responsibility seems to apply less strictly*”²⁶. Contrary, if the organization is not recognized by all the States as terrorist in nature, the responsibility criterion is strictly applied.

To support her opinion, Raffaella Nigro analyzed two military operation conducted in 1998 by the United States in Afghanistan, against terrorist bases, and Sudan, striking a pharmaceutical factory, following the attacks to the US Embassies in Kenia and Tanzania. According to an US letter sent to the UN Security Council, the military attacks “were carried out only after repeated efforts to convince the Government of the Sudan and the Taliban regime in Afghanistan to shut these terrorist activities down and to cease their cooperation with the Bin Laden organization”.

These intervention was not condemned by the United Nations and did not give rise to strong criticism, as well as the Afghanistan attack following the September 11, 2001 terrorist crimes.

6 The use of force against Afghanistan in 2001

After the 11 September attacks, the UNSC unanimously approved a resolution²⁷ defining the terrorists acts against the US as a “threat of peace” instead of “armed attack”, the only action which, according to art. 51 UN Charter, may justify the use of force for self defense. Further, the SC declared to be ready “to take all the necessary steps to respond to the terrorist attacks”; in other words it did not authorize expressly the use of force against Afghanistan or other States supporting Terrorist.

However the United States decided to manage its reaction by itself: the North Atlantic Council unanimously adopted a statement declaring that “*if it is determined that this attack was directed from abroad against the United States, it shall be regarded as an action covered by Article 5 of the Washington Treaty, which states that an armed attack against one or more of the Allies in Europe or North America shall be considered an attack against them all*”.

Comparing the “traditional” legal system on the use of force to the application of the self defense exception in this case, Antonio Cassese notes that the “threat to the peace” of a terrorist group was assimilate to an “armed attack” of a State. Further, the U.S. reaction was not immediate, but delayed and was retained admissible that the U.S. attacked those who itself established responsible.

On October 7, 2001 the U.S.A. attacked Afghanistan, the aim was to fight against al Qaeda and the Taliban who supported it. The United States qualified its use of force as self defense, responding to the terrorist attacks on the World Trade Center and the Pentagon, acting to deter further terrorist attack.

Only Iraq and Iran challenged the legality of resort to force against Afghanistan. So, some scholars²⁸ argued that this new self defense approach against terrorism amounted to “instant customary international law and an authoritative re interpretation of the Charter”.

Most scholars²⁹ criticize this position retaining that this unanimous consensus does not amount to the *usus* and *opinion juris* required for the formation of a new customary law.

26 NIGRO, R.: International Terrorism and the Use of Force against Non-State Actors, ISPI Policy Brief, n. 150 July 2009.

27 UN Security Council Resolution 1368/2001, UN Doc. S/RES/1368 (September 12, 2001).

28 See, e.g., GRAY, T.: The Use of Force and the International Legal Order, in Evans, M., International Law, Oxford: Oxford University Press, 2003, p. 604.

29 See, e.g., CASSESE, A.: International Law, note 20, p. 475.

CONCLUSION

Even if political difficulties have not allowed the States to formulate a clear definition of international terrorism in a global convention, probably in international criminal law a customary norm which defines the acts of terrorism.

Why is it so hard defining terrorism? Terrorism is not a juridical concept, but it is a political concept influenced by cultural and ideological factors. So, defining international terrorism means dealing with complicated and tricky questions.

The most controversial issue is the qualification of some acts during the liberation wars. In particular, some States disagree with definitions which do not distinguish between terroristic attacks and acts occurring during liberation wars. So, acts that a Party of the conflict may qualify as “terroristic crime” may be qualified as “heroic acts” by the other or be the founding event of a new constitutional order.

Turning on the possibility of using force against a State which supports- but does not directly control- a terrorist organization which attacks another State, there are not specific explicit rules for this case. If we compare terrorists to rebels, according to Nicaragua and Uganda v. Congo decisions, this type of intervention is not justified under the right of self defense.

However, the United States cited attacks against al-Qaeda in 1998 and 2001 were not condemned by the international community. This is not enough to argue that a new customary international norm is raising because the relevant intervention are only three and one of them started when the international community was shocked by the September 11 attacks.

Resume

PORCELLUZZI, Michele: Terrorism under International Law: definition and action against it.
In: HISTORIA ET THEORIA IURIS, Vol. 4, 2012, No. 2 , p. 38

The definition of international terrorism is one of the most controversial issues of international law. In order to understand the dimension of the problem, note that a study of the US Army quoted a source that counted 109 definitions of terrorism including a total of 22 different definitional elements.

This article tries to describe the main definitions of terrorism under international law and the action undertaken by the States at the international levels, analyzing the possibility to use the force in responding to a terrorist attack.

ORGÁNY ŽALOBY A ZASTÚPENIA ŠTÁTU OD NAJSTARŠÍCH ČIAS PO ROK 1526¹

MICHAL POVAŽAN
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERZITY
KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

ÚVOD

Prokuratúra (štátne zastupiteľstvo) má v jednotlivých štátoch rôzne vymedzenie, ktoré vyplýva z danej právnej tradície či stupňa rozvoja právnej teórie a ktoré sa taktiež mení v čase.

Všeobecne sa inštitút prokuratúry chápe ako „úrad spravodlivosti, ktorému v mene štátu prislúcha ochrana práv a právom chránených záujmov fyzických a právnických osôb; stíhanie vecí trestných; v niektorých krajinách má tiež pôsobnosť a súčinnosť pri civilných veciach a tiež je dozorujúcim orgánom v justičnej správe“.¹

Na Slovensku je pôsobnosť prokuratúry vymedzená v §4 ods. 1 zákona č. 153/2001 Z.z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov², na základe ktorého ju môžeme vymedziť ako orgán verejnej moci, ktorý

1. vykonáva trestné stíhanie osôb podozrivých zo spáchania trestných činov a dozor nad zachovávaním zákonnosti pred začatím trestného stíhania;
2. zastupuje štát v konaní pred súdmi;
3. dozoruje zachovávanie zákonnosti orgánmi verejnej správy a tiež
4. dozoruje zachovávanie zákonnosti v miestach, kde sú držané osoby pozbavené osobnej slobody alebo osoby, ktorých osobná sloboda je obmedzená.

Na základe tohto ustanovenia a z neho vyvodenej definície môžeme všeobecne definovať prokuratúru pre potreby nášho výskumu a detekovať 4 hlavné pojmové znaky prokuratúry, ktoré budeme následne identifikovať v právnych inštitútoch existujúcich na Slovensku do roku 1526 s cieľom popísania vývoja predchodcov prokuratúry v skúmanom období.

Keď konfrontujeme vymedzené pojmové znaky so všeobecnými poznatkami z právnych dejín do roku 1526 na Slovensku, je zjavné, že predmetom výskumu budú iba prvé tri pojmové znaky. Súvisí to hlavne s tým, že moderné väzenstvo existuje až od 19. storočia a je moderným konceptom.³

Z týchto dôvodov je dôležité skúmať hlavne trestné právo, procesné a ústavné právo platné a účinné v danom období. To je neodmysliteľne spojené s vtedy existujúcim súdnym systémom, s ktorým sa spájajú prvé dva pojmové znaky prokuratúry.

Pri výskume inštitútu prokuratúry a jej predchodcov je potrebné si uvedomiť, že toto je možné len v prípade existujúcich písomných prameňov práva. Celkovo výskum dejín práva je z veľkej časti závislý na jeho písomnom zachytení a iné hmotné pramene práva sú len subsidiárnymi zdrojmi jeho poznania.⁴

Z dejín vieme o viacerých štátnych alebo predštátnych útvaroch na území Slovenska. O veľkej časti z nich, o ich vnútornej štruktúre, organizácii správy však nemáme prakticky žiadne písomné zmienky a preto nie je možné skúmať ich systém správy.

1 Veselý, F. X.: Všeobecný slovník právní. Heslo: zastupitelství státní. Praha, 1900, s. 727 a v čl. 142 Ústavy SR publikovanej pod číslom 92/1992 Zb.

2 Ods. 1 §4 zákona č. 153/2001 Z.z. o prokuratúre znie: „Pôsobnosť prokuratúry vykonávajú prokurátori
a) trestným stíhaním osôb podozrivých zo spáchania trestných činov a dozorom nad zachovávaním zákonnosti pred začatím trestného stíhania v rozsahu podľa osobitného zákona a v prípravnom konaní,
b) dozorom nad zachovávaním zákonnosti v miestach, kde sú držané osoby pozbavené osobnej slobody alebo osoby, ktorých osobná sloboda je obmedzená na základe rozhodnutia súdu alebo iného oprávneného štátneho orgánu,
c) uplatňovaním svojich oprávnení v konaní pred súdmi,
d) zastupovaním štátu v konaní pred súdmi, ak tak ustanovuje osobitný zákon,
e) dozorom nad zachovávaním zákonnosti orgánmi verejnej správy v rozsahu ustanovenom týmto zákonom,
f) podieľaním sa na príprave a realizácii preventívnych opatrení zameraných na predchádzanie porušovaniu zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov,
g) podieľaním sa na odstraňovaní príčin a podmienok trestnej činnosti, na prevencii a na potláčaní kriminality,
h) podieľaním sa na tvorbe právnych predpisov,
i) plnením ďalších úloh, ak tak ustanovuje osobitný zákon alebo medzinárodná zmluva vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom.“

3 Bližšie pozri napr.: Mezey, B.: Počiatky modernej uhorskej väzenskej správy. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2011

4 Bližšie pozri Luby, Š.: Dejiny súkromného práva na Slovensku. (reprint) Bratislava: IURA EDITION, 2002, s. 43 a nasl.

Pokiaľ existenciu aspoň minimálnych písomných prameňov, v ktorých sa nachádzajú právne relevantné informácie považujeme za primárne kritérium pre výskum práva, tak možno v období do roku 1526 skúmať tieto predštátne/štátne útvary:

- Samova ríša,
- Nitrianske kniežatstvo
- Veľká Morava
- Uhorsko

2 Pojemové znaky prokuratúry v jednotlivých štátnych/predštátnych entitách na Slovensku

2.1 Samova ríša

Prvým útvarom na území Slovenska, o ktorom sa zachovalo viacero písomných prameňov a niesol aspoň niektoré znaky štátu, je Samova ríša asi z rokov 623 až 658.

O nej dnes môžeme tvrdiť, že predstavovala iba dočasné zjednotenie slovanských kmeňov, vytvorené proti vonkajšiemu tlaku Avarov. Z právno-historického hľadiska môžeme o nej na základe obmedzených dochovaných písomných prameňov, ako je *Povešť vremennych liet* a *Fredegarova kronika* tvrdiť, že išlo nadkmeňový útvar a jeho existencia bola spojená s osobou jeho zakladateľa. Z textu Fredegarovej kroniky: „Vinidi, spoznajúc Samovu užitočnosť, zvolili si ho za kráľa nad sebou a tu šťastlivo panoval 35 rokov.“ a iných⁵ možno usudzovať, že moc bola sústredená v rukách panovníka, ktorý sa opieral o svoju vojenskú družinu a pravdepodobne existovalo aj ľudové zhromaždenie, zrejme so súdnou a poradnou funkciou.⁶

Z dochovaných prameňov možno konštatovať, že išlo o nestabilný útvar, ktorý nemal dostatočne vyvinutú vnútornú štruktúru orgánov a teda ani akýkoľvek orgán nesúci znaky prokuratúry a aj preto nie je možné považovať Samovu ríšu za štátny útvar.

2.2 Nitrianske kniežatstvo a Veľká Morava

Po zániku Samovej ríše došlo pravdepodobne k rozdrobeniu jej územia na menšie kmeňové kniežatstvá, ktoré sa neskôr opäť začali integrovať do väčších entít. Na prelome 8. a 9. storočia Slovensku dominovalo Nitrianske kniežatstvo. Ani z tohto obdobia sa nezachovalo dostatok pramenných materiálov, aby bolo možné vyjadriť sa k jeho vnútornej organizácii, systému správy či zaradiť Nitrianske kniežatstvo medzi štátne alebo predštátne útvary⁷ resp. hľadať právne inštitúty, ktoré by niesli niektorý z pojmových znakov súčasnej prokuratúry.

Okolo rokov 829/830 Nitrianske kniežatstvo podľahlo vo vojnovom zápase so susediacim Moravským kniežatstvom a stalo sa súčasťou Veľkej Moravy. Tento štátny útvar existoval zrejme v rokoch 829/830 až 906/907 pod vládou dynastie Mojmírovcov pomenovanej podľa jej zakladateľa Mojmíra I. O nej s určitosťou môžeme tvrdiť, že išlo o štátny útvar keďže spĺňala tri základné podmienky: vymedzené teritórium, obyvateľstvo a efektívnu štátnu moc.

Na Veľkej Morave môžeme na základe dochovaných písomných materiálov hovoriť o systéme správy. Z tohto obdobia sa nám dochovali aj právne dokumenty ako sú *Ustanovenia svätých otcov* a *Súdny zákonník pre ľud (Zákon sudny ľjudem)*. Z pohľadu práva má veľký význam aj zachovaná kázeň *Napomenutia vladárom*.

Podľa *Fuldských análov* z roku 849 sa právo na Veľkej Morave rozlišovalo na zákony a obyčaje.⁸

5 Fredegarova kronika (623 – 658). In: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov II. Bratislava: Literárne informačné centrum, 1999, s. 125

6 Beňa J. – Gábriš, T.: Dejiny na území Slovenska I (do roku 1918). Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 2008, s. 18

7 Bližšie pozri Steinhubel, J.: Nitrianske kniežatstvo. Budmerice: RAK, 2004.

8 Bližšie pozri Sivák, F.: Dejiny štátu a práva na území Slovenska do roku 1918, Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 2008, s. 17 a nasl.

Všetky tri dokumenty poukazujú na skutočnosť, že vládca - knieža bol zároveň aj sudcom. Z ustanovení článkov *Súdneho zákonníka pre ľud* vyplýva, že vládca nemusel súdiť osobne, ale mohol delegovať túto svoju právomoc na inú osobu.⁹ Každopádne je zjavná fúzia výkonnej a súdnej moci (pravdepodobne aspoň sčasti aj zákonodarnej moci).

Procesnými otázkami sa zaoberajú iba čl. 2 a 7 *Súdneho zákonníka pre ľud*. Ostatné pramene sú hmotnoprávneho charakteru.

Čl. 2 znie: „V každom spore, žalobe a udaní treba dodržať, aby knieža a sudca neprijímali udanie bez vypočutia viacerých svedkov. Treba povedať stranám, žalobcom a udavačom: Ak to nedokážete s pomocou svedkov, ako káže i zákon Boží, očakávajte, že prijmete rovnaký trest, aký ste vyslovili proti druhému. Tak prikazuje Boží zákon a kto ho nezachováva, nech je prekliaty.“¹⁰

Článok dva jednak rozlišuje knieža a sudcu a jednak poukazuje na súkromnoprávny charakter žaloby. Podobne ako v rímskom práve, teda ani právo na Veľkej Morave nepoznalo verejnú žalobu, nemáme zmienky o orgáne, ktorý by zastupoval štát alebo dozoroval zákonnosť pri výkone verejnej správy.

V tejto súvislosti si je potrebné uvedomiť patrimoniálnu podstatu vtedajších štátov. Kým v rímskom principáte sa územia delili na tie, ktoré patrili rímskemu štátu a podliehali senátu a na tie, ktoré boli súkromným vlastníctvom cisára, na Veľkej Morave (a obdobne v ranofeudálnom uhorskom štáte) bol celý štát vlastníctvom panovníka. V tejto vývojovej etape štátu preto nebolo pravdepodobné, že silný panovník potrebuje zastúpenie na súde, ktorému by pravdepodobne sám predsedal.

Z tohto dôvodu a z podstaty súkromného charakteru trestného procesu v tomto období nie je pravdepodobná existencia štátneho orgánu, ktorý by niesol niektoré zo znakov prokuratúry.

V zachovaných právnych dokumentoch z tohto obdobia sa nenachádzajú zmienky o zastupovaní v procese. Je preto pravdepodobné, že ak takéto zastúpenie existovalo, bolo výnimočným javom a strany sporu sa procesu účastnili osobne bez právneho zastúpenia.

2.3 Uhorské kráľovstvo do porážky pri Moháči

Na sklonku 9. storočia sa do Karpatskej kotliny začali sťahovať kočovné uhorské kmene, ktoré okrem iných faktorov prispeli k úpadku a zániku Veľkomoravskej ríše. Usadili sa z veľkej časti na rovinatých územiach Zadunajska odkiaľ často podnikali nájazdy na bližšie i vzdialené krajiny Európy.

Na Slovensku napriek zániku centrálnej moci pokračoval organizovaný život vo viacerých významných sídlach. Pre nedostatok písomných materiálov sa môžeme iba domnievať že v priebehu 10. a prvej polovice 11. storočia územie Slovenska menilo suveréna z uhorských Arpádovcov na českých Přemyslovcov či poľských Piastovcov¹¹, aby sa definitívne na sklonku vlády Štefana I. väčšina územia Slovenska začlenila do formujúceho sa Uhorského kráľovstva.

Uhorská dynastia Arpádovcov vládla krajine až do svojho vymretia po meči v roku 1301 posledným arpádovským kráľom Ondrejom III. Po krátkom intermezze s viacerými panovníkmi a oligarchickou rozdrobenosťou krajiny sa na trón dostala dynastia Anjouovcov, ktorá bola v druhej polovici 14. storočia nahradená Žigmundom I. z dynastie Luxemburgovcov. Po jeho viac ako polstoročnej vláde na trón v krátkom čase nastúpilo viacero panovníkov až v roku 1456 uhorský snem zvolil za kráľa Mateja I. z rodu Huňadyovcov, neskôr známeho ako Korvín. Za jeho vlády dosiahlo stredoveké Uhorsko svoj posledný veľký vzostup. Po jeho smrti na trón nastúpila dynastia Jagellovcov, ktorej vláda sa skončila v roku 1526 katastrofálnou porážkou pri Moháči, pri ktorej zahynul aj kráľ Ľudovít II. a dynastia vymrela. Touto porážkou sa začína postupný osmanský zábor Uhorska a vláda kráľov z rodu Habsburgovcov, ktorých hlavné sídlo sa nikdy nenachádzalo v Uhorsku a teda aj kráľovský dvor ako miesto a centrum správnych orgánov štátu zaniká. Samozrejme

9 Podľa Jána Holáka bolo „Najvyšším sudcom na Veľkej Morave bolo knieža. Menšie spory súdili aj župani a cirkev.“ Holák, J.: Bedda odsúdeným. Ako sa za feudalizmu súdilo na Slovensku. Bratislava: Osveta, 1974, s. 9

10 Citované podľa Marsina, R. a kol.: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov II. Slovensko očami cudzincov. Bratislava: Literárne informačné centrum, 1999, s. 197

11 Dvořák, F.: Zrod střední a východní Evropy. Mezi Byzancí a Římem. Praha: PROSTOR, 2008

zaniká iba v materiálnom význame, v právnom zmysle naďalej trvá, keďže jednotlivé funkcie dvora sú stále obsadzované hoci postupne ich predstavitelia strácajú reálnu moc v prospech panovníkovej kancelárie so sídlom vo Viedni.

Uhorsko v stredoveku zažilo vládu jednej dlho vládnucej domácej dynastie a niekoľko neúspešných pokusov o založenie nových dlho vládnučích dynastií. Každý takýto pokus sa skončil v druhej, najneskôr v tretej krátkotrvajúcej generácii neúspechom.

Uhorsko sa niekoľkokrát v stredoveku stalo vojenskou a ekonomickou veľmocou strednej Európy: na prelome 12. a 13. storočia, za vlády Anjouovcov a za vlády Mateja I.

Od vzniku krajiny sa postupne budoval aj jej správny a súdny systém. V duchu patrimoniálnej koncepcie stredovekého štátu bol panovník zároveň najvyšším sudcom krajiny. Postupne dochádzalo k rozpadu patrimoniálnej podstaty štátu a oddelenia postavy panovníka od štátu a teda ku kreovaniu koncepcie štátu ako samostatnej entity. Napriek tomu až do roku 1526 bol panovník považovaný za najvyššieho sudcu krajiny, hoci svoje súdne právomoci realizoval zriedka a nechal sa ako sudca zastupovať rôznymi na to vymenovanými úradníkmi resp. inštitúciami.

2.3.1 Vývoj štátu, práva a súdnictva v Uhorsku

Z ústavnoprávneho hľadiska obdobie dejín Uhorska do roku 1526 delíme na:

1. ranofeudálny štát (1000 – 1200)
2. feudálnu rozdrobenosť (1200 – 1400) a
3. stavovskú monarchiu (1400 – 1526).¹²

2.3.1.1 Ranofeudálna monarchia

Ranofeudálna uhorská monarchia, t.j. obdobie patrimoniálneho štátu je vymedzené rokmi 1000 až 1200 po Kristovi. Koncept patrimoniálneho štátu znamenal, že v teoretickom zmysle bol majiteľom celého štátu panovník a teda išlo o jeho súkromné vlastníctvo, ktoré mohol prepožičať jednotlivým poddaným do držby. Výkon štátnej moci bol v princípe výkonom moci súkromného vlastníka, ktorý má dispozičné právo k svojmu majetku.

Samozrejme, tento koncept je všeobecným teoretickým konštruktom, keďže aj v období prvých kráľov existovali územia, ktoré neboli zverené ako lena jednotlivým poddaným, ale boli v ich originálnom vlastníctve.¹³

Zo súkromnoprávnej povahy patrimoniálneho štátu vyplývalo aj ústavné právo štátu. Najvyššia zákonodarná, výkonná, hospodárska a súdna moc sa kumulovala v rukách panovníka. Existovala aj kráľovská rada hlavne s poradnou funkciou. Kráľovská kancelária ako centrálny správno-administratívny orgán vznikol až v 12. storočí.¹⁴

„V súlade s teóriou kresťanského kráľa bol on (panovník) zakladateľom a hlavným prameňom súdnictva. Jeho sudcovská moc sa vzťahovala na celú krajinu a mohla sa uplatniť voči všetkým osobám. Kráľ mohol rozhodnúť v akejkoľvek právnej veci, akýkoľvek prípad mohol začať rozhodovať, alebo ho prikázať do právomoci ním samým poverenej osoby.“¹⁵

V tomto období sa vytvoril systém dvorských úradníkov, ktorí zastávali najvýznamnejšie funkcie v krajine.¹⁶ Z nich dvaja: palatín a krajinský sudca zastupovali panovníka ako sudcovia v jeho neprítomnosti.

12 Porovnaj Beňa J. – Gábriš, T.: Dejiny na území Slovenska I (do roku 1918). Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského, 2008, s. 68 a nasl.

13 Bližšie pozri Lysý, M.: K otázke vlastníckych vzťahov v Uhorsku v 11. a 12. storočí. In: Proměny soukromého práva. Sborník příspěvků z konference ke 200. výročí vydání ABGB. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 27 – 35.

14 Beňa, J. – Gábriš, T.: Dejiny práva na území Slovenska I (do roku 1918). Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 2008, s. 68.

15 Stipta, I.: Dejiny súdnej moci v Uhorsku do roku 1918. Košice: nica, 2004, s. 16

16 Tzv. veri barones regni – skutoční baróni krajiny.

Súdna moc sa čiastočne oddelila od výkonu ostatných oblastí štátnej moci, ale keďže panovník bol zdrojom výkonnej, súdne i zákonodarnej moci, toto oddelenie nebolo úplné.¹⁷ Výkon súdnej moci patril k najvýznamnejším prerogatívam uhorského patrimoniálneho štátu.

Pravdepodobne už Štefan I. zriadil vidiecke súdnictvo spojené s kráľovským dvorom, kde súdnu právomoc vykonávali iudices regii s cieľom potlačiť systém rodového súdnictva. Ladislav II. zriadil inštitút kráľovských sudcov biloti regales, ktorí mali univerzálnu súdnu právomoc opäť s cieľom potláčať rodové sudy a krvnú pomstu a tak posilniť ústrednú moc panovníka. S rozvojom zemepanského súdnictva postupne tento inštitút v 12. storočí zaniká.

Moc v krajine bola centralizovaná a keďže mala súkromnoprávny charakter nedá sa hovoriť ani o štátnej správe či samospráve. Kráľovskú moc v jednotlivých častiach krajiny reprezentoval sám cestujúci kráľ resp. jeden z jeho dvorským úradníkov. Krajina bola rozdelená na hradské špánstva, ktoré spravovali kráľom menovaní hradskí špáni. Títo však spravovali im zverenú časť krajiny ako súkromný majetok panovníka.

2.3.1.2 Feudálna rozdrobenosť

Koncom 12. storočia začala centrálna kráľovská moc slabnúť a preto približne od roku 1200 až do roku 1400 hovoríme o postupnej transformácii patrimoniálneho štátu na stavovský štát. Konkrétne obdobie tranzície v rokoch 1200 až 1400 sa označuje ako čas feudálnej rozdrobenosti. To samozrejme neznamená, že silní panovníci tohto obdobia sa nesnažili o opätovné posilnenie svojej moci, ale tieto pokusy neboli dlhodobo úspešné hoci králi z rodu Anjou dosiahli viaceré významné úspechy.

Tento postupný proces zasiahol celú spoločnosť a jej štruktúru. Zmeny ovplyvnili aj systém práva a jeho realizácie a podmienili transformáciu štruktúry súdnych orgánov. Popri zemepanskom súdnictve sa postupne kreuje mestské a župné šľachtické súdnictvo.

Moc sa postupne so zmenšovaním kráľovských území v dôsledku donácií presúvala do rúk feudálov, ktorých moc natoľko vzrástla, že si od Ondreja II. v roku 1222 vynútili podpísanie Zlatej buly, ktorou sa datuje výraznejšie obmedzenie kráľovskej moci a vznik uhorského snemu, ktorý mal spočiatku poradnú funkciu, ale už na prelome 13. a 14. storočia postupne získava aj legislatívne právomoci.

Na základe Zlatej buly sa výrazne posilnila pozícia palatína, ktorý získal rozsiahle súdne právomoci. Podľa buly „rozsudzuje všetkých obyvateľov našej krajiny bez rozdielu postavenia, ale spory servientov, za ktoré by mohli byť popravení alebo stratiť majetok nemôže rozhodnúť bez vedomia kráľa (...).“¹⁸ Podobne bola posilnená pozícia krajinského sudcu, ktoré vplyv ešte ďalej rástol rozhodnutiami kráľa Bela IV. a z dvorského sudcu sa postupne vyvinul krajinský sudca.

Kráľ súdil čoraz zriedkavejšie, ale stále platila zásada, že mohol začať, prebrať alebo ukončiť akékoľvek súdne konanie nezávisle na vôli iných sudcov.

Spolu s tým vznikajú aj šľachtické komitáty, teda organizácie šľachty na územiach hradských špánstiev, ktoré postupne získavajú samosprávne práva a rozširujú svoju moc a nezávislosť voči panovníkovi.

Tomuto trendu sa pokúšali čeliť hlavne Anjouovci, ktorí snem prestali zvolávať a nahradili ho širšou kráľovskou radou, do ktorej prizývali im oddaných zástupcov nedávno sa konštituujuúcich samosprávnych šľachtických komitátov.

V tomto období postupne rastie komplexnosť systému dvorských úradníkov, aj dôležitosť kráľovskej kancelárie. Popri palatínovi a krajinskom sudcovi sa ustanovuje aj ďalšia súdna funkcia pokladník.

Panovník si ponecháva priamu súdnu právomoc nad oligarchmi. Panovníka pri riešení sporov nižšej šľachty zastupoval palatín na palatínálnych kongregáciách (zhromaždeniach), čo boli šľachtické zhromaždenia z jedného alebo dvoch komitátov, kde predkladali palatínovi svoje spory. Prvá takáto kongregácia je doložená v roku 1273 v župe Zala. Týmto rástla moc palatína a zároveň prebiehal aj proces

17 Stipta, I.: Dejiny súdnej moci v Uhorsku do roku 1918. Košice: nica, 2004, s. 16

18 Beňko, J. a kol.: Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I. Národné literárne centrum: Bratislava, 1998, s. 125

vymedzovania sa šľachty, kráľovských servientov voči panovníkovi. Keďže týchto príležitostí bolo málo, šľachta si vytvárala aj svoje župné kongregácie, teda zhromaždenia miestnej šľachty, kde riešila vzájomné spory a tým začala budovať stavovskú organizáciu krajiny. Zákonný článok 26 z roku 1298 zaviedol súdne oprávnenia žúp pre celú krajinu.

Kráľ Ľudovít I. opäť obmedzil súdne právomoci palatína, ktorý mohol súdiť už iba v rámci kráľovskej kúrie. Až za vlády Žigmunda I. palatinálne kongregácie definitívne strácajú svoj význam.

Napriek postupnému úpadku postavenia kráľa ako najvyššieho sudcu v reálnom výkone, stále sa udržiaval princíp generálnej súdnej kompetencie panovníka, čo teoreticky znamenalo, že panovník mohol rozhodnúť v akejkoľvek veci. Vyjadrením tejto zásady je aj inštitút milosti, ktorý pretrval do súčasnosti.¹⁹

Poddaní sa v tomto období postupne kreovali ako jednotná skupina obyvateľov a podľa záznamov vo Veľkavaradínskom registri už od 13. storočia bol prvostupňovým sudcom ich zemepán a druhostupňovým župná kongregácia. Pri trestných veciach a desiatkoch bola prvostupňovým súdom župná kongregácia. Na konci 13. storočia, ale kráľovské privilégia prisudzujú generálnu jurisdikciu nad poddanými zemepánovi.

Pri konaní na súde župnej kongregácii sa stretávame s jedným z prvých zmienok o zastupovaní v súdnom procese u nás. Samotný poddaný sa nemohol obrátiť na župnú kongregáciu a musel sa nechať zastupovať svojim zemepánom. Toto platilo v trestných aj civilných veciach, keďže ešte nedošlo k diferenciacii týchto dvoch typov súdnych konaní.

Podobne na základe kráľovských privilégií si mestá tvoria vlastné sudy.

2.3.1.3 Stavovská monarchia

Obdobie stavovskej monarchie sa datuje približne od začiatku 15. storočia a trvá až do Moháčskej katastrofy roku 1526. Vyznačuje sa vzostupom moci stavov, ktoré sa stávajú rovnocennými partnermi panovníka. Ten sa s nimi delí o moc.

Zákonodarná moc je síce stále vykonávaná panovníkom, ale už z veľkej časti aj snemom, kde mali osobné zastúpenie cirkevní i svetskí magnáti, zástupcovia všetkých šľachtických stolíc a od dôb vlády Žigmunda Luxemburského aj zástupcovia miest, ktorí mali spolu jeden hlas. Samozrejme, je dôležité si uvedomiť spôsob fungovania snemov tých čias. Existoval inštitút *liberum veto*, ktorý umožňoval aj jednému hlasu zablokovať rozhodnutie snemu, takže jeden hlas miest bol v týchto podmienkach dôležitý a mal silu blokovat celý snem.

Výkonná moc patrila panovníkovi, ktorí ju čoraz viac vykonával prostredníctvom kráľovskej kancelárie. Výkonné právomoci mala aj kráľovská rada. Jej zloženie sa menilo.

Súdne právomoci vykonával okrem kráľa, palatína, kráľovského sudcu a taverníka, na ktorého prešli súdne právomoci pokladníka aj personális, ktorý mal právomoc nad niektorými mestami.

Súdny systém sa stal komplexnejším ako v predchádzajúcich obdobiach, ale podobne ako predtým sa dal rozdeliť na sudy pre šľachticov, mestá, poddaných a osobitné skupiny obyvateľstva.²⁰

Medzi sudy pre šľachticov patrili:

- *Kráľovská rada* – v nej súdil osobne panovník,
- *Kráľovská kúria/tabuľa* – delila sa na viacero súdov podľa toho, kto jej predsedal:
 - a) *súd kráľovej prítomnosti* na čele s kráľovským sudcom,
 - b) *súd osobitnej kráľovej prítomnosti*, ktorému predsedal hlavný kancelár (zanikol v roku 1463),
 - c) *súd osobnej kráľovskej prítomnosti* na čele s personálom.

19 Bližšie pozri Švecová, A. – Gábris, T.: Dejiny štátu, správy a súdnictva na Slovensku. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 88

20 Právny partikularizmus jedným z hlavných črt právneho a teda aj súdneho systému v Uhorsku. K danej téme bližšie pozri napr.: Kadlec, K.: Dějiny veřejného práva ve střední Evropě. Praha: vlastním nákladem, 1923

Spory o česť riešil osobitný *rytiersky čestný súd* na čele s dvormajstrom.

Na miestnej úrovni pôsobili až do roku 1486 *palatinálne kongregácie* spolu so *župnými kongregáciami*, z ktorých sa v tomto období vyčlenil župný súd, sedria, ktorá zasadala raz za dva týždne a skladal sa z hlavného župana, podžupana, 4 slúžnych a 12 prísediach. V trestných veciach patrili do pôsobnosti tohto súdu aj šľachtici žijúci alebo vlastníci majetok v kráľovských mestá.

Súdnictvo v mestách v prvom stupni tvorili richtár ako predseda súdu a prísediaci ako členovia senátu. Takto kreovaný súd mal všeobecnú súdnu právomoc²¹ v medziach privilégia na všetky civilné a trestné veci. V prípade nižších súm mohol súdiť geldrichter, trhových záležitostí trhový sudca a tam, kde bola židovská komunita židovský sudca. V druhom stupni sa dalo odvolať na materské mesto. Alebo na taverníka v prípade tavernikálnych miest či na personála v prípade personálových miest. V prípade ak išlo o vysokú sumu bolo možné sa ešte odvolať od taverníka na personála.

V prípade poddaných prvostupňovým súdom zemepán s prísediacimi a druhým stupňom sedria.

Osobitné súdnictvo mali spišskí Sasi, spišskí kopijníci či klerici.

2.3.2 Trestné právo

Podobne ako stredoveký štát sa chápal vo svojom patrimoniálnom význame ako súkromné domínium panovníka, aj trestné právo podobne ako u starých Rimanov malo z veľkej časti súkromnoprávnú podobu. Súkromnoprávny koncept trestného práva vychádzal z chápania trestného činu ako spôsobilého spôsobiť súkromnú ujmu osobe, voči ktorej smeroval. Takéto činy boli v skorších obdobiach riešené svojpomocne často v rámci súkromnej pomsty. Až neskôr vstupuje verejnoprávny prvok vo forme zriadenia súdu ako arbitra medzi poškodeným resp. jeho dedičmi a páchatelom. Úlohou súdu bolo iba určiť výšku kompenzácie resp. platby – homagia, ktorá nahrádzala krvnú pomstu.²² Napriek tomu si celé konanie udržovalo súkromnoprávny charakter, keďže súd nekonal z úradnej povinnosti, ale iba na návrh poškodenej strany a súd nezisťoval skutkový stav, iba určoval podmienku, pri splnení ktorej sa vec rozhodovala.

Štát v prvých obdobiach stíhal iba dva trestné činy: zbabelosť v boji a neposlušnosť voči panovníkovi. Iba tieto dva činy, ako spôsobilé ohroziť integritu štátu, boli považované ako *crimen publicum*. Ostatné boli vnímané ako *crimen privatum*.

Koncept trestného činu vychádzal obdobne ako to bolo na Veľkej Morave z chápania hriechu v kresťanstve, teda ako prekročenie Božieho zákona. V zákonníkoch prvých kráľov boli preto aj svetské tresty často kumulované s náboženskými. Častým trestom boli rôzne druhy pokánia. Napríklad za vraždu sa mnohokrát ukladali tresty púti či už do Svätej zemi alebo k rôznym významným svätyniam po celej Európe. Samotné putovanie do vzdialenej svätyne prakticky predstavovalo v stredoveku vyhnanstvo zo svojho bydliska na dlhé obdobie (často pri významných svätyniach, ktoré boli mimo Uhorska na mnoho rokov) a tiež odsúdenie na ťažké útrapy spojené so spôsobom cestovania v stredoveku, ktorého dôsledkom bola často smrť.

V súčasnosti sa napr. súčasne platný trestný zákon delí na všeobecnú a osobitnú časť, pričom vo všeobecnej časti sa nachádzajú všeobecné ustanovenia spoločné pre všetky skutkové podstaty nachádzajúce sa v osobitnej časti a tiež sú tam vymenované princípy, ktorými sa trestné právo hmotné spravuje. V podmienkach právneho partikularizmu a stupňa právnej kultúry v Uhorsku nebolo predstaviteľné vytvoriť jednotný trestný kódex. Zachovalo sa nám viacero zákonníkov rôznych panovníkov, ktoré obsahujú normy trestného práva hmotného. Z nich môžeme vyvodiť, že už Štefan I. vo svojom zákonníku vnímal otázku zavinenia pričom rozlišoval úmyselné a nedbanlivostné spáchanie trestného činu a na základe toho stanovoval aj tresty. Poznal aj okolnosti vylučujúce protiprávnosť. Pri vražde to bol duel, nevera zavraždenej manželky a sebaobrana.

21 Všeobecná právomoc sa vzťahovala na mešťanov a obmedzene na šľachticov, ktorí bývali v meste. Jurisdikcia mesta sa na šľachticov vzťahovala iba v prípade sporu dotýkajúcich sa nehnuteľností vlastnených v meste a obchodnoprávných úkonov. Mestské sudy nemali nad šľachticmi trestnú jurisdikciu.

22 Dva zákonníky kráľa Štefana I. mali za cieľ eliminovať kmeňovú krvnú pomstu. Bližšie pozri Kontler, L.: Dějiny Maďarska. Praha: Lidové noviny. 2001, s. 47

Spolupáchateľstvo a účasť boli spočiatku neznámymi inštitútmi, ale už Ladislav I. ich zavádza do trestného práva a spája ich s trestami.

Podľa dochovaných prameňov najčastejším trestom bola peňažná kompenzácia alebo homagium. Takýto trest bol najvýhodnejší pre obe strany. K telesnému mrzačeniu ako forme trestu dochádzalo zriedkavo.²³

Trestné činy v zákoníkoch kráľa Štefana I. sa dajú rozdeliť do dvoch skupín ako bolo uvedené vyššie:

1. *crimen publicum*
 - a) zrada voči panovníkovi (*crimen laesae maiestatis*),
 - b) nevernosť panovníkovi (*infidelitas*),
2. *crimen privatum*
 - a) trestné činy proti životu a zdraviu,
 - b) trestné činy proti náboženstvu a mravnosti,
 - c) trestné činy proti majetku,
 - d) trestné činy proti osobnej slobode.²⁴

Postupne sa niektoré činy, ktoré sa v zákonoch kráľa Štefana I. považovali za *crimen privatum* začali chápať ako *crimen publicum* a pri nich sa proces začínal z úradnej povinnosti. Išlo napríklad o podpaľačstvo, lúpežníctvo, neveru, peňazokazectvo a pod.²⁵

Celkovo bola úprava a aplikácia trestného práva v Uhorsku veľmi roztrieštená a to nielen z dôvodu právneho partikularizmu, ale aj z dôvodu chýbajúcej jednoty v uplatňovaní noriem trestného práva. Takáto situácia pretrvávala napriek snahám rôznych panovníkov až do roku 1878, keď bol prijatý prvý uhorský trestný kódex, ktorý bol na Slovensku účinný až do roku 1950.

2.3.3 Procesné právo

Procesné právo je vo všeobecnosti systém noriem, ktoré upravujú postup orgánov pri rozhodovaní o právnych otázkach a tiež práva subjektov v konaniach. V období do roku 1526 bolo procesné právo pre civilné a trestné záležitosti jednotné.

Konanie pred súdmi bolo spočiatku silne ovplyvnené kanonickým, švábskym a saským právom²⁶ a vybudované na zásadách ústnosti a verejnosti a v celom procese sa uplatňovala akuzačná zásada. Konanie za Arpádovcov sa začínalo na návrh navrhovateľa/žalobcu, ktorý mal v najstarších časoch aj povinnosť priviesť na súd odporcu/obžalovaného. Neskôr toto vykonávali pristaldi alebo poslovia. Prípravné konanie chýbalo a bolo nahrádzané prísne formalistickým predvolaním na súd.

Navrhovateľ/žalobca najprv oboznámil sudcu s prípadom a následne vykonával všetky dôkazy, keďže proces bol dôsledne vybudovaný na obžalovacej zásade.

Postavenie sudcu bolo značne pasívne. Sudca nezisťoval reálny skutkový stav, obvykle iba stanovil podmienku, pri splnení ktorej rozhodol v prospech navrhovateľa/žalobcu. Takouto podmienkou mohol byť napríklad počet prísazných svedkov alebo Boží súd. Išlo o takzvané mystické dokazovanie, ktorého podstatou bolo vyvinenie sa obžalovaného zo žaloby.

S použitím dnešného pojmoslovía, by sme mohli povedať, že konanie nieslo znaky prejednávacej zásady a konanie sa vyznačovalo vysokým stupňom formalizmu. Chyba o forme, často spôsobovalo prehratie sporu.

23 Beňa, J. – Gábris, T.: Dejiny práva na území Slovenska I (do roku 1918). Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 2008, s. 111.

24 Pozri bližšie Beňa, J. – Gábris, T.: Dejiny práva na území Slovenska I (do roku 1918). Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 2008, s. 112 – 113.

25 Stipta, I.: Dejiny súdnej moci v Uhorsku do roku 1918. Košice: nica, 2004, s. 176

26 Holák, J.: Beda odsúdeným. Ako sa za feudalizmu súdilo na Slovensku. Bratislava.: Osveta, 1974, s. 211

Na dokazovanie sa používali najčastejšie prísazné vyhlásenia hodnoverných osôb, ktoré v rannom období nedokazovali nejaký fakt, ale iba podporovali vyhlásenie jednej zo strán. Do roku 1297 sa používali ako dôkazný prostriedok aj Božie súdy – ordálie. Vplyvom cirkvi boli z veľkej časti ordálie zakázané.²⁷

Rozsudky sa až do 12. storočia vyhlasovali len ústne, až neskôr sa spisomňovali a od dôb Anjouovcov boli povinne písomné. V období ich vlády sa ústne procesy postupne menia na písomné, v ktorých sudca zohrával čoraz aktívnejšiu úlohu a začal zisťovať skutkový stav a to buď prostredníctvom pomocníkov na mieste skúmanej udalosti alebo priamo vypočutím svedkov počas súdneho procesu. Akuzačnú zásadu postupne od dôb vlády kráľov Ladislava I. (Ladislav I., I, 13; II, 4; III, 1) a Kolomona (Koloman, I, 60) nahrádzala zásada inkvizičná²⁸ a v tomto období sa začali používať aj listiny ako dôkazný materiál. S rozvojom inkvizičného procesu, ktorý vznikol v praxi aj na základe konania pred cirkevnými súdmi je spojené aj konanie z úradnej povinnosti a úradné zaobstarávanie dôkazov.²⁹ Už v článku 6 Zlatej buly bola uvedená právomoc palatinálnych kongregácií vyšetrovať zločiny, teda okrem samotnej súdnej právomoci mali palatinálne kongregácie aj osobitné vyšetrovacie právomoci.

V prípade dobrovoľného nesplnenia rozhodnutia súdu, mohol súd vykonať svoje rozhodnutie a to napríklad reštituovaním pôvodného majetkového stavu, odobratím majetku za účelom splatenia pokuty, vykonania telesného trestu pomocníkmi súdu a podobne.

Mimosúdne urovnanie sporov bolo v tomto období veľmi časté, keďže toto aj vyplývalo z vtedy vládnuceho kresťanstva a bolo prítomné aj v kanonickom práve, ktoré v mnohom ovplyvnilo vývoj sekulárneho práva.

Opravné prostriedky sa vyvíjali iba postupne. Odvolanie bolo spočiatku prípustné iba v mestskom práve, ale postupne sa stalo prípustným aj v krajinskom práve a poddanskom práve a tým sa zmenil koncept konečnosti súdnych rozhodnutí a zaviedla sa dvojinštančnosť eventuálne trojinštančnosť konaní.

V druhej polovici 15. storočia vznikajú formy trestného konania, ktoré ho zjednodušujú a zrýchľujú. Takýmto procesom bol obžalobný písomný proces zavedený Matejom I., ktorý sa v Uhorsku používal až do roku 1853.³⁰

Procesné konanie sa v tomto období rozdeľovalo na: predvolanie, začatie konania, vstúpenie do sporu, dokazovanie, vynesenie rozsudku, opravné prostriedky a výkon rozhodnutia.

Cieľom súdneho konania v tomto období bolo zistiť už objektívnu pravdu o skutkovom stave a na základe nej rozhodnúť.

2.3.4 Zastupovanie v trestnom konaní

Až do katastrofy pri Moháči veľká časť trestných sporov mala súkromnoprávny charakter. V takých prípadoch žalobca musel byť slobodnou osobou. Pokiaľ išlo o meštana alebo podaného, musel byť zastupovaný mestskou vrchnosťou alebo zemepánom. Keď nešlo o trestný proces, strany obvykle nemuseli byť osobne prítomné, ale sudca mohol rozhodnúť o povinnej účasti strán. Procesné zastúpenie nebolo rigidne stanovené. Stranám mohli v spore pomáhať ich príbuzní i iní poradcovia. Právna úprava zastúpenia pred súdom bola v stredovekom Uhorsku fragmentálna a torzovitá.

27 Napriek tomu sa ordálie používali v istých typoch trestných konaní až do polovice 18. storočia. Jednalo sa hlavne o konania ohľadne čarodejníctva a bosoráctva.

28 Nedá sa súhlasiť s názormi niektorých autorov (napr. Fico, M.: Historický vývoj trestov. Košice: Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2012, s. 9 – 10), že inkvizičný proces sa v Uhorsku zaviedol až v 16. storočí pod vplyvom Constitutio Criminalis Carolina prijatého ríšskym snemom v Bambergu roku 1532. Ustanovenia o inkvizičnom procese nájdeme v troch zákonoch kráľa Ladislava I. (1077 – 1095) a prvom zákone kráľa Kolomana (1095 – 1116) (bližšie pozri Bak, J.M.: The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary. Volume 1, 1000 – 1301. second revised edition, Idyllwild, California: Charles Schlacks, Jr., Publisher, 1999, s. 13, 16 – 17, 29, 55) a dôkazy o plnom rozvoji a používaní inkvizičného procesu, ktorý postupne skoro úplne vytlačil akuzačný proces máme najneskôr z dôb anjouovských kráľov v 14. storočí. Aj toto je jeden z dôvodov, prečo sa v Uhorsku nevyvinul inštitút kráľovských prokurátorov, ktorý je známy od prvej polovice 15. storočia napríklad v krajinách českej koruny. Pozri napríklad Kuchta, J. – Schelle, K.: Historie a současnost státního zastupitelství. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 7 – 8.

29 Stipta, I.: Dejiny súdnej moci v Uhorsku do roku 1918. Košice: nica, 2004, s. 175 a nasl.

30 Tamže, s. 178 - 179

V uhorskom procesnom práve bola už od 13. storočia známa funkcia procuratora³¹, ktorý zastupoval strany v sporových konaniach, na ktorých nemuseli byť prítomné osobne.

V stredovekom Uhorsku boli známe aj funkcie prolocutor a conlocutor, ktoré sa účastnili sporového konania a konali v zastúpení navrhovateľa a odporcu.

Procurator sa od prolocutora a conlocutora odlišoval tým, že skladal prísahu, mal plnú procesnú spôsobilosť a získal hodnovernú pečať.³²

V trestnom procese sa situácia ohľadne zastupovania strán líšila, keď išlo o konanie v prípadoch *crimen privatum* od tých, ktoré sa týkajú *crimen publicum*.

Prípady *crimen privatum* bola situácia jednoznačná. Poškodená strana, teda samotný poškodený resp. napríklad v prípade vraždy jeho právny nástupcovia vystupovali pred súdom ako žalobcovia a obvinený sa pred súdom bránil. Obidve strany vystupovali na súde priamo, bez zastúpenia.

Odlišná situácia bola v prípade *crimen publicum*, ktoré sa začínali *ex offio*. Na strane obvineného sa situácia nemenila. Na súde musel byť prítomný osobne. Odlišnosti sú v zastúpení žaloby. V prípade *crimen publicum* ako poškodený vystupuje spoločnosť, štát; v danom období zastúpený korunou, panovníkom. Do roku 1526 neexistuje žiadny stály orgán verejnej moci, ktorý by plnil takéto úlohy. Obvykle sudca vystupoval aj ako žalobca. Toto vyplýva aj z nedostatočného oddelenia súdnej a výkonnej moci v stredoveku a na začiatku novoveku. Veľmi dobre to vidno na príklade známeho prípadu súdu so vzbúreným banskobystrickými baníkmi v roku 1526. Keďže išlo o vážny prípad, v ktorom boli ohrozené príjmy koruny, kráľ poveril predsedaním súdu palatína Štefana z Verbovca, ktorý, ako to vyplýva z rozsudku, vystupoval v procese ako vyšetrovateľ, žalobca i sudca.³³ Keďže platila od začiatku 13. storočia inkvizičná zásada, samotné vyšetrovanie bolo realizované súdom resp. správnym aparátom a sudca mal v rukách celý proces.

Na úrovni žúp v prípade súdneho stíhania *crimen publicum*, teda *ex offio* žalobcom býval župný úrad. Podobná situácia bola aj v mestách, kde žalobcami v prípade *crimen publicum* bola mestská rada resp. richtár, ktorý zároveň aj tvorili súd.

2.3.5 Zastupovanie panovníka v sporoch pred súdom

Panovník vystupoval od vzniku uhorského štátu ako najvyšší vládca a najvyšší sudca preto dlhé obdobie nebolo nutné zriadiť orgán, ktorý by zastupoval panovníka na súde. Pri ochrane záujmov kráľa na súde panovníka zastupovali stáli procuratori alebo procuratori ad hoc.

Podobne veľkí pozemkoví vlastníci dokázali presadiť svoju moc na župných kongregáciách a preto nepotrebovali zriaďovať stále orgány svojho zastúpenia. Situácia sa zmenila až so zriadením župných súdov, sedrií v roku 1486.

2.3.5.1 Riaditeľ kráľovských záležitostí

Až kráľ Matej I. dekrétom z roku 1486 vymenoval prvýkrát zástupcu pokladnice, *fiscusa*.

Úlohou *fiscusa* nebola iba ochrana kráľovských práv, ale aj vyberať poplatky z banskej činnosti ako jedného z významných zdrojov kráľovskej pokladnice.

Od začiatku 16. storočia kráľa v kráľovskej tabuli zastupoval pri prejednávaní trestných vecí tzv. riaditeľ kráľovských záležitostí (*Causarum Regalium Director et Sacrae Regni Coronae Fiscalis*), ktorý vstúpil do pozície *fiscusa*.³⁴

Riaditeľ kráľovských záležitostí požíval osobitnú ochranu a jeho zbitie sa trestalo ako zločin nevery.

31 Goncz, A. a kol.: Magyar Nagylexikon. XV. diel, Budapešť: Kiadó, 2002, s. 134

32 Kerecman, P. – Maník, R.: História advokácie na Slovensku. Bratislava: EUROKODEX, 2011, s. 36

33 Bližšie pozri rozsudok palatína Štefana z Verbovca nad banskobystrickými baníkmi z 13. apríla 1526. In: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov VI. Pod osmanskou hrozbou. Osudy Slovenska od Albrechta Habsburského do tragickej bitky pri Moháči s prihliadnutím na začiatky renesancie v čase vlády Mateja Korvína. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2004, s. 174 - 178

34 Stipta, I.: Dejiny súdnej moci v Uhorsku do roku 1918. Košice: nica, 2004, s. 255

2.3.5.2 Zemepanskí právní zástupcovia

S postupným rozvojom župného súdnictva, častejším zasadaním župných kongregácií a vznikom sedrií súvisí aj zriadenie zemepanských právnych zástupcov. Zriaďovali ich veľkí vlastníci pôdy, aby vykonávali úlohy pri správe pozemkov a pri výkone vrchnostenského súdnictva.

Išlo o plateného zamestnanca zemepanského súdu a jeho člena, v ktorom zastupoval právne záujmy vrchnosti, na ktorej pozemkoch bol zemepanský súd zriadený.

Nešlo teda o zástupcu kráľa, ale na miestnej úrovni v systéme zemepanských súdov zohrával podobnú úlohu ako riaditeľ kráľovských záležitostí.

2.3.6 Dozorovanie zachovávaní zákonnosti orgánmi verejnej správy

Súčasťou výkonu moci je aj jej kontrola. Panovník ani jeho dvor nemohli osobne dohliadať na výkon správy resp. na konanie súdov v celej krajine. Z tohto dôvodu postupne vznikli dve inštitúcie: hodnoverné miesta a kráľovskí ľudia.

2.3.6.1 Hodnoverné miesta (*locus credibilis*)

Hodnoverné miest sú známe od 13. storočia ako sieť kvázi verejných notárstiev. Ide o lokálne štátne orgány, ktorých oprávnenia a povinnosti im definoval panovník.

Vznik hodnoverných miest súvisí s nedostatkom vzdelaných laikov schopných zastávať úrad verejných notárov (*notarius publicus*). Kráľ určil niektoré cirkevné verejnoprávne korporácie, aby vykonávali v širšom chápaní verejnonotárske funkcie.³⁵

Hodnoverné miesta okrem svojej verejnonotárskej funkcie v užšom zmysle mali aj úlohu zo svojich radov vyberať svedkov pre dôležité verejnoprávne konania alebo úkony často najmä pri súdnom konaní. Vykonávali aj funkciu dozorujúceho verejného orgánu štátu pri výkone úradných povinností iných štátnych orgánov, napr. tzv. kráľových ľudí.

Hodnoverné miesto na základe mandátu od kráľa alebo iného vysokého úradníka vyslalo svojho svedka na konkrétne konanie a po návrate spolu s kráľovským človekom spísomnili svoju správu do tzv. relácie, ktorá bola oficiálnou listinou hodnoverného miesta opatrenou jeho pečatou.

Svedok hodnoverného miesta pravdepodobne iba dozoroval úkony a aktívne do nich nevstupoval. Jeho poznatky o konaní boli zachytené v relácii.

2.3.6.2 Kráľovský človek (*homo regius*)

Od 13. storočia listiny uvádzajú funkciu kráľovského človeka, t.j. kráľom povereného orgánu uskutočňujúcim právny úkon často v súvislosti so súdnym konaním. Podobne „svojho človeka“ menovali aj palatín, krajinský sudca apod.

Kráľov človek ako štátny orgán vykonával právne úkony jemu zverené ako súčasť právneho alebo konkrétnejšie súdneho konania a to najmä v dozorovaní či spolupôsobení popri výkone právnych úkonov iných subjektov. Pri dozorovaní úkonov iných orgánov bol kráľovský človek súčinný so zástupcom hodnoverného miesta.

Pôvodne právomoc menovať kráľovského človeka patrila iba panovníkovi alebo niektorému z najvyšších hodnostárov krajiny. Postupne začali kráľovských ľudí menovať aj jednotlivé župy. Až za vlády Mateja I. sa táto právomoc vrátila výlučne do rúk panovníka.

35 Na Slovensku išlo o Bratislavskú, Nitriansku a Spišskú kapitolu, zoborský, šahanský, leleský, jasovský, hronskosvätobeňadický a znievsky konvent.

Zákonný článok XXII z roku 1351 upravil podmienky, ktoré mal kráľovský človek spĺňať. Muselo ísť o ľudí znalých domácich pomerov v miestnej komunite, preto túto funkciu zastávali všeobecne akceptovaní hodnoverní šľachtici a klerici.³⁶

3 Zhrnutie

V stredovekom Uhorsku a ani v predním existujúcich štátnych či predštátnych celkoch na Slovensku neexistoval orgán, ktorý by sa podobal súčasnej prokuratúre.

Základnými právnymi charakteristikami tohto obdobia bolo jednota výkonnej a súdnej moci, súkromnoprávny charakter trestného práva a iba pomaly sa tvoriaca štruktúra štátu s jeho jednotlivými orgánmi.

Vznik prokuratúry ako verejného žalobcu je úzko spojený s konceptom trestného činu ako verejnej ujmy. V podmienkach stredoveku, keď prevládal koncept súkromnej ujmy nebolo možné a ani účelné zriadenie takehoto orgánu.

Napriek tomu sa dá pozorovať trend, ktorý smeruje k chápaniu čoraz väčšieho počtu trestných činov ako *crimen publicum*, kde sa začína konanie *ex offio* a v našom pohľade by sme očakávali zriadenie orgánu, ktorý vykonáva trestné stíhanie osôb.

Súbežným javom bolo zavádzanie inkvizičného procesu v Uhorsku už od druhej polovice 11. storočia, v ktorom na rozdiel od akuzačného procesu, sudca vykonával rozhodujúce procesné úkony a tým zatlačal do úzadia participáciu žalujúcej i žalovanej na súdnom konaní. Sudca sa stal „pánom“ súdneho sporu a keďže išlo o zástupcu štátu, ktorý obvykle vykonával aj správnu moc, nebolo potrebné zriaďovať osobitné orgány na zastupovanie štátu pri žalovaní *crimen publicum*. V stredovekých podmienkach teda reálne zastúpenie štátu nie je nutné, keďže súdna moc sa naviac ešte neemancipovala od výkonnej a tak kráľ je zastúpený samotným sudcom.

Podobne moderné funkcie prokuratúry ako je dozor nad zákonnosťou postupu orgánov verejnej moci sú v stredovekom Uhorsku výrazne limitované. Štát na základe praxe a množiacich sa zneužití moci či hodnovernej pečate do roku 1526 uznal potrebu takýchto inštitútov, ale pri vtedajšom stave štruktúry orgánov štátnej moci sú tieto inštitúty z dnešného hľadiska v začiatkoch.

Pôsobnosť, ktorú dnes má prokuratúra, bola v tomto období celkovo obmedzená, pokiaľ vôbec existovala a tiež rozdelená medzi väčší počet orgánov. To, samozrejme, súvisí s celkovou nevyvinutosťou štátnej správy, stupňom rozvoja trestného práva hmotného, zásad na ktorých bolo vybudované trestné právo procesné, ak sa dá hovoriť o samostatnosti trestného procesu od civilného procesu a pod.

36 Bližšie pozri Gábriš, T.: Statická stránka riešenia konfliktov v listinných prameňoch edovaných G. Wenzelom. In: Právněhistorické studie 41, Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2012, s. 118 - 140

Resume

POVAŽAN, Michal: Authorities of state action and representation from the earliest times to the year the 1526. In: HISTORIA ET THEORIA IURIS, vol. 4, 2012, no. 2, p. 50

Nowadays, office of prosecutor is common institute in western legal system. This institute of criminal law is quite new. In the Kingdom of Hungaria was established in the late 19th century, but criminal law is old as humankind itself. Who did realize right to prosecute before, especially before year 1526 and what was the role of the state?

UHORSKÁ ŠLACHTIČNÁ A TRESTNÉ PRÁVO – PREHĽAD UHORSKÉHO TRESTNÉHO PRÁVA V NOVOVEKU NA PRÍPADE GRÓFKY ALŽBETY BÁTHORYOVEJ

**MARTA RAJKOVÁ
UNIVERZITA KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE, PRÁVNICKÁ FAKULTA,
KATEDRA PRÁVNÝCH DEJÍN**

ABSTRAKT

RAJKOVÁ, MARTA: UHORSKÁ ŠLACHTIČNÁ A TRESTNÉ PRÁVO – PREHLAD
UHORSKÉHO TRESTNÉHO PRÁVA V NOVOVEKU NA PRÍPADE GRÓFKY ALŽBETY
BÁTHORYOVEJ. IN: HISTORIA ET THEORIA IURIS, ROČ.4, 2012, Č.2, S. 66

Článok predstavuje stručnú charakteristiku šľachtického trestného práva v novovekom Uhorsku s dôrazom na postavenie ženy – šľachtickej. Článok sa venuje trestným činom, trestom, trestnému konaniu a vôbec podmienkam trestného stíhania príslušníkov šľachtického stavu. Autorka ilustruje teóriu uhorského trestného práva na konkrétnom prípade grófký Alžbety Báthoryovej. Príspevok napokon poukazuje na mnohé odchýlky v kontroverznom trestnom konaní Alžbety Báthoryovej oproti štandardnému trestnoprávnemu postupu, pričom cieľom nie je skúmanie jej viny resp. neviny.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Trestný čin, trest, trestné konanie, šľachtický stav, Alžbeta Báthoryová

KEYWORDS

Crime, Sanction, Criminal Proceeding, Nobility, Elisabeth Báthory

KONTAKTNÉ ÚDAJE

Mgr. Marta Rajková
Názov pôsobiska:
Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave
Adresa:
Šafárikovo nám. 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika
E-mail: marta.rajkova@flaw.uniba.sk

ÚVOD

Alžbeta Báthoryová je neslávne známa ako krvavá grófka, ktorá údajne týrala a zavraždila niekoľko stoviek mladých dievčat, prevažne služobníc. Za tieto ukrutnosti ju palatín Juraj Thurzo koncom roku 1610 internoval na Čachtickom hrade. Historici sa v otázke viny grófky Báthoryovej delia na dve skupiny. Jedni tvrdia, že Báthoryová skutočne dievčatá vraždila, pričom Thurzo sa všemožne snažil, aby grófkou postihol za jej skutky čo najmenší trest. Oponenti tohto názoru považujú Thurza za nepriateľa grófky, ktorý sa ju snažil z politických dôvodov zdiskreditovať a za tým účelom bol „proces“ vykonštruovaný.

Proces v užšom slova zmysle sa nikdy neuskutočnil. Trestné konanie spustili, prebehlo výnimočne rozsiahle vyšetrovanie, ale pred súd sa Báthoryová nikdy nedostala. Jej údajných spolupáchateľov, služobníkov Ficka, Helenu Jó a Dorotu Szentes však nápadne rýchlo odsúdili a popravili. Či už grófka skutky, ktoré sa jej kladli za vinu, skutočne spáchala alebo nie, nebudeme ďalej skúmať. Táto kontroverzná historická osoba nám však poslúži ako názorný príklad uhorskej šľachtickej, ktorá prišla reálne do styku s trestným právom, trestným konaním a prostredníctvom jej prípadu ponúkne stručný prehľad postavenia ženy šľachtického rodu v uhorskom trestnom práve.

1 Trestné právo a šľachtický stav

V novovekom trestnom práve nebol vytvorený jednotný zákon, ktorý by bol rozpracoval jeho všeobecné pravidlá. Ani Tripartitum sa nezaoberalo všetkými inštitútmi trestného práva a tak sudcovia rozhodovali podľa vlastného uváženia, alebo aj podľa hospodárskych a spoločenských záujmov.¹ Tripartitum však jasne hovorí o výsadách šľachty, z ktorých štyri najdôležitejšie sú:

1. *Bez predchádzajúceho predvolania, výzvy k sporu alebo rozsudku nikto a nikde nemôže na kohokoľvek žiadosť, podnet alebo želanie šľachtica zatknúť. Túto výsadu možno porušiť v prípade zločinov ako sú úmyselná vražda, podpaľačstvo, krádež, lúpež, zbojníctvo či znásilnenie, pri ktorých stratí šľachtické postavenie, titul a slobodu. Na mieste (takéhoto) trestného činu a páchania krutosti môže byť zatknutý hoci aj sedliakom, a potom je možné ho odsúdiť a potrestať primerane skutku. Ak však z miesta činu ušiel a dostal sa z rúk svojich prenasledovateľov, inak ako cestou predvolania, výzvy a riadneho súdneho sporu ho odsúdiť nemožno.*
2. *Šľachta celej krajiny nepodlieha okrem zákonne korunovaného kráľa pod nikoho právomoc. Dokonca ani sám náš panovník vyplývajúci zo svojej moci nemôže nikoho, čo do osoby alebo majetku obmedzovať, a to na základe obyčajnej sťažnosti, zlomyseľného udania, nezákonnou cestou bez vypočutia druhej strany.*
3. *Šľachta užíva svoje zákonné práva a všetky svoje majetky podľa svojej slobodnej vôle, a je navždy oslobodená od akýchkoľvek povinných dávok, daní, ciel, platenia tridsiatku, a je zaviazaná len na vojenskú službu pre obranu krajiny.*
4. *Ak by sa ktorýkoľvek náš panovník opovážil konať proti výsadám šľachty napísaným a vyhláseným v rozhodnutí nášho niekdajšieho kráľa Andreja II. alebo Jeruzalemského, tak je bez hrozby nevery oprávnená vzoprieť sa kráľovi a protirečiť mu.*²

2 Trestné činy a tresty šľachticov³

Stavovská príslušnosť mala v zmysle trestného práva dvojaký význam. Jednak si mohol poškodený vzhľadom na svoj status nárokovat' väčšie alebo menšie compositio (t.j. náhradu škody pre rodinu poškodeného), jednak sa líšili tresty delikventov podľa príslušnosti k stavom. Vyšší, teda šľachtický stav

1 SIVÁK, F.: *Dejiny štátu a práva na území Slovenska do roku 1918*. Bratislava: 1998, s. 84.

2 WERBŐCZY, I.: *Tripartitum*. Prvá časť, 9. článok.

3 Por. WERBŐCZY, I.: *Tripartitum*. Druhá časť. SIVÁK, F.: *Dejiny štátu a práva na území Slovenska do roku 1918*. Bratislava: 1998, s. 85. TIMON, A. von: *Ungarische Verfassungs- und Rechtsgeschichte mit Bezug auf die Rechtsentwicklung der westlichen Staaten*. Berlin. 1904, s. 441-464.

sa pri majetkovom treste chápal v súvislosti s compositiom ako priťažujúca okolnosť, naopak čo sa týka zahanbujúcich trestov ako poľahčujúca okolnosť.⁴

Najzávažnejším bol trestný čin **nevernosti** (*nota infidelitas*), ktorý zahŕňal úklady proti životu kráľa – velezrada (*crimen laesae maiestatis*), ďalej to boli urážka panovníka, vlastizrada, sprisahanie, falšovanie verejných listín a peňazí, vražda manžela alebo pokrvného príbuzného do štvrtého stupňa vrátane, kacírstvo. Postihom bola vždy strata hlavy a zároveň strata majetku, pričom len kráľova milosť mohla trest zmierniť alebo odpustiť.

Nečestnosť (*infamia*) bol čin v rozpore so šľachtickou ctou a preto považovaný za trestný. Patrili sem krivé svedectvo, krivá prisaha, zlá správa majetku maloletých. Postihom za takýto skutok bolo vyobcovanie zo šľachtického stavu a nosenie odevu s osobitným označením.

Trestný čin **súdničkárstva** (*calumnia*), t.j. šikany znamenal bezdôvodné obťažovanie protistrany v spore, neodôvodnené žalovanie. Súdničkárstvo sa trestalo platením homagia (Wehrgeld) a zamietnutím žaloby.

Násilnosti, ako ďalší druh trestných činov spáchaných šľachticmi, boli násilné konania namierené proti osobe, slobode alebo majetku iného, pričom nebolo podstatné, či boli spáchané v obydlí alebo dvore poškodeného alebo mimo neho. Postupne sa začali rozlišovať dve skupiny násilností, ale až za panovania kráľa Mateja Korvína sa vymedzil ich presný rámec:

Väčšie násilnosti (*actus potentiarii maiores*), kam patrilo násilné obsadenie šľachtického domu, svojvoľné uväznenie šľachtica, ťažké ublíženie na tele, resp. zbitie šľachtica. Trestali sa alternatívne buď stratou hlavy alebo stratou majetku.

Menšie násilnosti (*actus potentiarii minores*), ako napríklad predlžovanie sporu, rušenie držby a iné menšie delikty, ktoré sa trestali zaplatením peňažnej čiastky 100 forintov.

Tripartitum hovorí, že na trest smrti možno odsúdiť iba svetské osoby mužského pohlavia. „Voči cirkevným osobám a ženám, ako aj osobám pokrvne spríbuzneným nie je možné vyniesť a vykonať rozsudok straty hlavy. V tom prípade sa podľa obyčaje krajiny odsúdia na stratu majetku ako vykúpenie za ich život, no s ohľadom na to o akú osobu ide.(...) Ženy v dôsledku takéhoto rozsudku stratia nielen všetok nehnuteľný a hnuteľný majetok, ale aj obvenenie – dotalium a právo štvrtiny. Treba však vedieť, že aj voči ženám je možné vyniesť rozsudok straty hlavy, ak zavraždili alebo dali zavraždiť svojho manžela, rodiča alebo vlastné dieťa.“

3 Uhorské trestné konanie

Trestné konanie v župe – ak sa župné orgány dozvedeli o spáchaní trestného činu, začínala sa prvá, tzv. prípravná fáza. Ak bol podozrivý šľachticom, vec bola predložená kongregácii, inak priamo sédrii. Šľachtici sa až do vynesenia rozsudku mohli obhajovať na slobode, iba v prípade prichytenia pri čine bolo možné nariadiť vyšetrovaciu väzbu. V tejto fáze príslušný okresný slúžny ozrejnil okolnosti trestného činu, obstaral výsluchy, obhliadky, nálezy. Vypracovaním obžalobnej listiny sa začala druhá fáza konania – písomné trestné konanie pred župným súdom (v prípade šľachticov vždy, v prípade nešľachticov za prísnejšie trestateľné skutky, inak sa konalo ústne konanie).

Kuriálne trestné konanie – obžalovaný bol počas konania v trvalej väzbe, bol totiž zatknutý už pri začatí konania. Obžalovaného a svedkov vypočúval výbor vyslaný Kráľovskou kúriou. Ak bol prijatý rozsudok smrti (a to na najvyššom stupni Sedmopanskej tabuľou), pred vykonaním sa poslal panovníkovi za účelom prípadného udelenia milosti.

Trestné právo poznalo opravné prostriedky ako odvolanie a aj obnovu konania, tá však bola v trestnom konaní prípustná len výnimočne, a obžalovaní ju kvôli riziku neúspešnej novizácie využívali len zriedka. Odvolanie mohli využiť v zásade šľachtici, nešľachtici s určitými obmedzeniami. Spočiatku mal toto právo len obvinený, neskôr sa to rozšírilo aj na iné osoby. Odpustiť alebo zmierniť konečný rozsudok bolo možné udelením milosti, pričom toto právo malo podľa obyčajového práva viacero orgánov.

4 TIMON, Á. von: *Ungarische Verfassungs- und Rechtsgeschichte mit Bezug auf die Rechtsentwicklung der westlichen Staaten*. Berlin. 1904, s. 414-429.

4 Trestný „proces“ voči Alžbete Báthoryovej

V nasledujúcej časti uvediem fakty o trestnom konaní voči Alžbete Báthoryovej a aplikujem ich na uhorské trestné právo šľachtické, ako sme ho vyššie opísali. V konečnom dôsledku to ukáže, že v trestnom konaní voči grófke Báthoryovej došlo k viacerým odchýlkam od štandardného trestného konania. Pre účely článku je nepodstatné, či boli pochybenia vykonané úmyselne alebo neúmyselne, v prospech či neprospech Báthoryovej.

Aký trestný čin?

V prvom rade treba zistiť, akého trestného činu sa Báthoryová vlastne dopustila. Vyšetrovanie spustili vo veci zabitia „viacero dievčat a žien“, a nie vo veci nota infidelitas či väčších násilností, ktoré stíhala Kráľovská kúria. Pri zabití, hoci aj veľkého počtu osôb nešľachtického pôvodu jednoznačne nejde o nota infidelitas, ani infamiu, súdnickárstvo a podľa vyššie uvedenej charakteristiky ani jednu z druhov násilností (keďže nebola spáchaná na šľachticov).⁵ Tripartitum však nehovorí ako postupovať voči šľachticovi či šľachtickej v prípade, ak zavraždil nešľachticov, poddaných. Prvou nejasnosťou v kauze Báthoryová je teda identifikácia konkrétneho trestného činu, pre ktorý bola stíhaná.

Aký súd?

S otázkou trestného činu následne súvisí aj otázka konkrétneho druhu súdu, ktorý by jej prípad bol súdil, ak by sa Báthoryová bola dostala pred súd.

Kráľovskú kúriu v novoveku tvorili: Kráľovská tabuľa, ktorá v prvom stupni riešila veci kráľovského fisku, nota infidelitas, väčšie násilnosti, urážky panovníka, majetkové veci súvisiace s aviticitou, spory o pravosť a právoplatnosť verejných listín; v druhom stupni rozhodovala o odvolaniach zo sédrií, mestských súdov, dištriktuálnych tabúl a súdov privilegovaných území. Druhým súdom Kráľovskej kúrie bola Sedmopanská tabuľa, ako najvyšší súdny dvor. Predsedal jej palatín alebo krajinský sudca a v druhej odvolacej inštancii rozhodovala s konečnou platnosťou o všetkých sporoch kráľovstva.⁶

Župné sudy zasa rozhodovali sporové veci župnej šľachty a trestná sédia v jej dobe ešte neexistovala.

Z toho vyplýva, že vzhľadom na jej spoločenské postavenie by ju pravdepodobne bola predsa súdila Kráľovská kúria,⁷ a to aj napriek tomu, že vyšetrovanie nebolo spustené pre skutok vyslovene spadajúci do právomoci Kúrie. Napovedá tomu aj poverenie protonotárov bratislavského tabulárneho súdu, a nie slúžnych (ako to bolo v župnom konaní) vyšetrovaním vo veci.

Aký trest?

Tripartitum jasne hovorí, ženy nemohol postihnúť trest straty hlavy, iba ak zavraždila manžela, rodiča alebo vlastné dieťa. Aj v prípade, že by sa šľachtická dopustila nota infidelitas, mohla sa obávať „nanajvýš“ straty majetku, ale nie trestu smrti. Báthoryová sa však už dávno nemusela báť ani o svoje majetky, pretože

5 Báthoryovej zástancovia tvrdia, že vyšetrovanie bolo aj preto také rozsiahle a zdĺhavé, lebo sa snažili nájsť šľachtické obete, aby tak mohli Báthoryovej činy subsumovať aspoň pod trestný čin väčších násilností. Jedna z obetí, Nemka Modlová bola vraj šľachtického pôvodu. Svedkovia sa však nezhodovali vo svojich výpovediach, kým jedni tvrdili, že Báthoryová ju len ponižovala, ďalší povedali, že ju týrala alebo zabila. Obvinenie Báthoryovej tak nebolo možné oprieť o tento bod.

6 ŠVECOVÁ, A. – GÁBRIŠ, T.: *Dejiny štátu, správy a súdnictva na Slovensku*. Plzeň 2009, s.94-99.

7 Aj Dr. Jozef Kočíš píše, že mala byť predvolaná pred bratislavský tabulárny súd. KOČIŠ, J.: *Alžbeta Báthoryová a jej obeť*. Žilina. 2007, s. 38.

všetok svoj majetok, prítomný aj budúci, odkázala svojim trom deťom v testamente spísanom 3. septembra 1610 v Keresztúri,⁸ aj keď pravdepodobne podpísanom až v roku 1614, tesne pred jej smrťou.⁹

Ďalšie požiadavky trestného stíhania šľachticov

Šľachtica, šľachticnú nikto nesmel svojvoľne, t.j. bez predchádzajúceho predvolania a súdneho rozsudku zatknúť. Báthoryová predvolaná nebola, súd sa nekonal. Obmedzenie neplatí, ak by bola šľachticná – v tomto prípade Báthoryová – prichytená pri čine. Aj keď Thurzo tvrdil, že grófkou prichytili in flagranti, z listu, ktorý poslal svojej manželke 30. decembra 1610 to nielenže nevyplýva, ale napovedá skôr pravý opak.¹⁰

Palatín sa vo veci angažoval mimoriadne aktívne, dalo by sa povedať, že až protiprávne. Palatín nechal zavrieť Báthoryovú v Čachtickom hrade, kde strávila zvyšok svojho života. Aj kráľ Matej II. niekoľkokrát vyzval palatína na zahájenie riadneho súdneho procesu, predsa sa tak nestalo. Na výkon spravodlivosti inak ako cestou riadneho súdneho procesu bolo popríklad potrebné zákonné splnomocnenie, čo palatín Thurzo voči Alžbete Báthoryovej udelené nemal.¹¹

ZÁVER

Príslušníci šľachtického stavu, či už muži alebo ženy mali voči nešľachticom privilegované postavenie. Jednak z hľadiska trestných činov, za ktoré boli stíhateľní, jednak pre tresty ktoré im za trestné činy bolo možné uložiť. Tiež na samotné trestné konanie sa kládli prísnejšie požiadavky tým, že šľachtica nemohli bez predchádzajúceho predvolania, výzvy k sporu alebo rozsudku, zatknúť. Markantný rozdiel v postavení mužov a žien z hľadiska trestného práva bol v tom, že v zásade nebolo možné uložiť žene – šľachtickej trest smrti. Ujma, ktorá jej hrozila bola „iba“ majetková, stratiť však mohla všetok hnutelný i nehnuteľný majetok, obvenenie aj právo štvrtiny.

Napriek tomu, že v prípade Alžbety Báthoryovej bolo porušených viacero pravidiel trestného práva, a trestné konanie sa vyznačovalo viacerými nedostatkami, ide o príklad, na ktorom sú dobre pozorovateľné jednotlivé trestnoprávne pojmy a inštitúty novovekého trestného práva v Uhorsku – trestný čin, trest, súdna príslušnosť, podmienky trestného stíhania. Báthoryovej prípad zároveň ilustruje aj prítomnosť obyčajového práva, vďaka, resp. kvôli ktorému ostali niektoré aspekty trestného procesu neobjasnené – napríklad palatínova „právomoc“ odsúdiť Báthoryovú na doživotné väzenie alebo určenie akého trestného činu sa dopustila, teda vzťah trest – trestný čin.

8 MOL, E-148 (NRA) – Fasc. 44 No. 25. (Báthory Erzsébet végrendelete). In: SZÁDECZKY-KARDOSS, I.: *Báthory Erzsébet igazsága*. Budapest 1993, s. 207.

9 SZÁDECZKY-KARDOSS, I.: *Báthory Erzsébet igazsága*. Budapest 1993, s. 208-209.

10 List Juraja Thurzu manželke Alžbete Czoborovej zo dňa 30. decembra 1610. ŠA Bytča, OK-TK, č. 896, III – T/12.

11 Údaje o tejto právnej podmienke nájdeme v 12. čl. mierového dekrétu z r. 1606 a v 26. čl. dekrétu po korunovaní z r. 1608. SZÁDECZKY-KARDOSS, I.: *Báthory Erzsébet igazsága*. Budapest. 1993, s. 25.

Resume

RAJKOVA, Marta: A Hungarian Countess and Criminal Law - Overview of Hungarian Criminal Law during the modern period in the case of Alzbeta Bathoryova. In *HISTORIA ET THEORIA IURIS*. Vol. 4, 2012, No.2, p. 66

The controversial case of countess Elisabeth Bathory is a well known criminal proceeding that served me as an example in order to introduce the criminal law of the Hungarian Kingdom applicable on nobility. The article deals in particular with the status of noble women with regard to the criminal law. The Tripartitum, a collection of Hungarian customary law, provided certain privileges for Hungarian nobles. Nobody was allowed to arrest them without previous citation or conviction. However, there were some exceptions, such as committing wilful murder, arson, robbery or rape in which cases it was possible to arrest and convict the culprit if caught in flagranti. The article then talks about particular types of crimes and sanctions. There was a slight difference regarding female culprits, for they could not be put to death unless they committed specific crimes listed in the Tripartitum.

Many of the theoretical terms of the criminal law were not observed in Bathory's criminal proceeding for which reason I dare say the Palatine violated the principles of the criminal law. Though, the article does not deem to deal with the question whether she was guilty or innocent. It only sets the case into a theoretical background and thus provides a short overview of the criminal law of Hungarian nobility.

**Z VEDECKÉHO
ŽIVOTA**

SPRÁVA Z KOLOKVIA „STÁTOPRÁVNÍ VZTAHY ČESKÉHO STÁTU A ŘÍMSKONĚMECKÉ ŘÍŠE VE STŘEDOVĚKU A JEJICH DŮSLEDKY PRO DALŠÍ VÝVOJ“

MIROSLAV LYSÝ

Pri príležitosti 800. výročia vydania Zlatej buly sicílskej z roku 1212 zorganizovala Katedra dejín štátu a práva na Masarykovej univerzite v Brne kolokvium, ktorého cieľom bolo v súvislosti so spomínaným medzníkom vyhodnotiť postavenie českých krajín v rámci stredovekej rímskej ríše. Kolokvium, konajúce sa 17. 10. 2012, otvorili prof. Vojáček a doc. Schelle. Úvodný odborný príspevok však patril prof. Martinovi Wihodovi z Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity, autorovi doteraz najdôležitejšej monografie k tejto téme.¹ Vo svojom obsiahlom príspevku zhodnotil význam Zlatej buly, v prvom rade však ten význam, aký jej bol neskôr pripisovaný. Skonštatoval, že přemyslovskí králi Zlatú bulu ani raz nenechali prepísať, či potvrdiť, a to napriek tomu, že tejto listine chýbali dôležité formálne náležitosti, najmä pečať ríšskeho panovníka a samozrejme aj jeho riadne zvolenie a korunovácia. Do pozornosti sa táto Zlatá bula dostala až v súvislosti s vládou Karola IV., ktorý sa však pre jej formálne nedostatky obával o jej spochybnenie. Zlatá bula sicílska sa stala neskôr predmetom mnohých polemík, napríklad v období 16. a 17. storočia, keď predstavovala argument v prospech, či neprospech habsburgovskej politiky, alebo v 19. a 20. storočí, keď sa stala symbolom nacionálneho zápasu medzi Čechmi a Nemcami. Zásadne však rôzni bádatelia dávali Zlatej bule význam, ktorý nikdy nemala a na ktorý sa upriamovať nemali. Prof. Wihoda preto nakoniec stručne skonštatoval, čím vlastne Zlatá bula v skutočnosti bola: lénnou zmluvou medzi Fridrichom II. a Přemyslom Otakarom I.

Vystúpenie prof. Wihodu tak aj potvrdilo otváracie slová z kolokvia, totiž že tento príspevok udá smerovanie celého rokovania. Po ňom nasledovali príspevky Dr. Antonína, sledujúceho zapojenie českých panovníkov do zboru voliteľov (neskorších kurfirstov) a Dr. Razima, ktorý na podklade dôkladného rozboru Widukindovej kroniky z 10. storočia vyslovil záver, že skôr ako o lénnom vzťahu medzi panovníkmi saskkej dynastie a Přemyslovcami by bolo vhodnejšie pracovať s termínom *fidelitas*.

Príspevky sa ďalej posúvali aj k otázkam, ktoré sa všeobecnejšie týkali štátoprávneho postavenia českých krajín v ríši. Týkalo sa to napr. príspevku Dr. Nadi Štachovej, ktorá si všímala problematiku vplyvu nemeckého práva v českých krajinách a prípadnú kolíziu práva nemeckého a domáceho krajinského práva. Posledným medievistickým príspevkom bol pokus o zodpovedanie otázky, prečo sa Uhorsko nezaradilo spolu s Čechami do zväzku s ríšou (M. Lysý).

Posledný blok príspevkov sa vzťahoval na majetkové konfiškácie pobiellohorských exulantov (Mgr. J. Kadeřábek), tvorbu Augusta Antona Legis-Glückseliga (Dr. J. Zouhar) a kolokvium zakončila Mgr. Z. Skořepová s príspevkom o právnom postavení nemeckých utečencov pred nacizmom v Československu v rokoch 1933 – 1938.

Pomerne pestrý záber príspevkov ukázal mnohohrstvovosť témy kolokvia. Potvrdil však aj ďalší fakt, a to, že ak v modernom dejepisectve bolo možné prehodnotiť a odmietnuť stavovskú interpretáciu Zlatej buly sicílskej, dnes je načas zbaviť sa nánosov jej nacionalistickej interpretácie.

1 Wihoda, M.: Zlatá bula sicílská. Praha: Argo, 2005.

POKYNY PRE AUTOROV

HISTORIA ET THEORIA IURIS (HTI)

je elektronický recenzovaný vedecký časopis pre oblasť právnej vedy. Vychádza dvakrát ročne na internetovej stránke <http://hticasopis.blogspot.com/>. Cieľom je podpora kvality formácie a vedecko-kvalifikačných výstupov mladých právnych vedcov. Praktickým výstupom je poskytnutie priestoru v HTI na priebežné publikovanie vedeckých článkov, ktoré môžu byť využiteľné v procese tvorby dizertačných perspektívne aj habilitačných prác mladých vedeckých a pedagogických pracovníkov do veku 35 rokov vo vednom odbore právo alebo v príbuzných vedných odboroch.

PRI POSIELANÍ RUKOPISOV DO REDAKCIE JE POTREBNÉ DODRŽAŤ TIETO POKYNY:

Rukopisy posielajte v elektronickej podobe výlučne v editore Microsoft Word na e-mailovú adresu: hti.casopis@gmail.com.

ŠABLÓNA – PRI ZOSTAVOVANÍ PRÍSPEVKU POUŽITE NASLEDUJÚCU ŠABLÓNU

Názov príspevku

Meno a priezvisko autora bez titulov

Názov vysielajúcej organizácie (napr.: Názov univerzity, Názov fakulty)

Abstrakt: Abstrakt v slovenskom alebo v českom jazyku a zároveň v anglickom jazyku na desať až pätnásť riadkov na samostatnej strane. K abstraktu pripojte bibliografický riadok časopisu napr. HISTORIA ET THEORIA IURIS, roč.2, 2010, č. 3, s. (číslo strany doplní redakcia)

Kľúčové slová: Kľúčové slová v slovenskom jazyku alebo v českom jazyku a zároveň v anglickom jazyku.

Samotný príspevok

Kontaktné údaje:

Meno a priezvisko so všetkými titulmi

e-mail

Názov pôsobiska

Adresa - ulica

PSČ Mesto

Štát

FORMÁT PRÍSPEVKU

Prosím, akceptujte tieto pravidlá: šablóna má formát B5 (šírka 176 x výška 250 mm). Okraje majú: 20 mm ľavý, 15 mm pravý, 20 mm horný a 15 mm spodným okrajom. Odseky v rámci odstavca (resp. kapitoly alebo podkapitoly) navzájom neoddeľujte. Prvý riadok odseku odsadzte vždy o 10 mm od okraju. Odstavce (resp. kapitoly a podkapitoly) sa oddeľujú jedným riadkom. Prosím, nemeňte nastavenie tejto šablóny, vzhľad odsekov, formátovanie kapitol a podkapitol a ani písmo.

PÍSMO A RIADKOVANIE

Rozsah príspevku je stanovený na 10 – 15 rukopisných strán. Používajte výhradne písmo typu “Times New Roman”, a to veľkosti 12 so zarovnaním podľa okrajov, v poznámkach pod čiarou Times New Roman 10. Iba písmo v názve príspevku má veľkosť 13. Rukopisy treba písať podľa normy pre úpravu rukopisov (30 riadkov po 60 znakov – vrátane medzier – na jednej strane, Times New Roman 12). Nedel'te slová na konci riadku a nečísľujte strany. Iba pri názve vysielajúcej organizácie, tabuľkách a okrajoch je zarovnanie na stred (resp. je možné centrovat'). V texte môžete používať písmo typu tučné, kurzíva a podčiarknuté. Riadkovanie celého príspevku musí byť jednoduché. Názvy kapitol a podkapitol sú vždy tučným písmom a číslované (veľkosť písma zostáva 12). Názov kapitoly má byť veľkými písmenami.

Články treba prehľadne členiť podľa charakteru spracúvanej problematiky a zachovať nasledovnú štruktúru: úvod, rozbor problematiky, závery.

CITÁCIE

Citácie a poznámky uvádzať pomocou programu Microsoft Word pod čiaru na príslušnej strane pod seba a číslovať od 1-x, pritom číslo poznámky písať ako index. Pri citovaní bibliografických údajov sa vychádza z normy ISO 690. Odporúčame nasledujúce vzory citácií v poznámkach pod čiarou: MALÝ, Karel – SIVÁK, Florián. Dejiny štátu a práva v Česko – Slovensku do roku 1918. Bratislava: Obzor, 1992, s. 206., resp. OVEČKOVÁ, Oľga. Vzťah Obchodného zákonníka a Občianskeho zákonníka s akcentom na vybrané inštitúty obchodného záväzkového práva. Právny obzor, 91, 2008, č. 4, s. 251 – 252. V úvodných číslach HTI sa budú rešpektovať aj iné podoby citovania, pokiaľ sú v súlade s uvedenou normou. Odporúčame prečítať si metodické usmernenie pre písanie odborných textov zverejnené v druhom čísle HTI: LICHNEROVÁ, Lucia. Problematika citovania a odkazovania na klasické dokumenty: zásady a najčastejšie problémy. HISTORIA ET THEORIA IURIS, 2009, roč. 1, č. 2, s 7 – 22. Je k dispozícii aj na www.pravne dejiny.sk.

RESUME

Ku každému článku treba na osobitnej strane pripojiť krátke resumé v anglickom jazyku (10 – 15 riadkov), ktoré musí obsahovať názov článku, meno autora, výstižnú charakteristiku a bibliografický riadok. V prípade, že ste skoncipovali Váš príspevok ako súčasť vedeckého projektu, uveďte to formou poznámky pod čiarou umiestnenou hneď za názvom príspevku.

